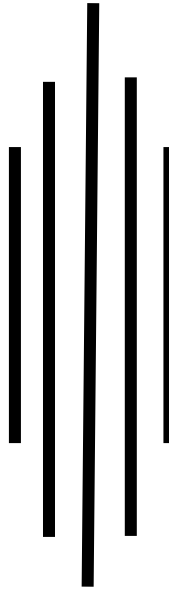

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्थाको सँगालो

प्रदेश सरकार
पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
कोशी प्रदेश, विराटनगर (नेपाल)

प्रकाशक:- प्रदेश सरकार

पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

कोशी प्रदेश, विराटनगर (नेपाल)

फोन नं.- ०२१-४६०२२४

E-mail:- moitfepradesh1@gmail.com

Website:- motfe.koshi.gov.np

प्रकाशन वर्ष:- २०८२, असार

प्रकाशित प्रति:- ३०००

मुद्रण: रोशिका अफसेट प्रेस

विराटनगर-११

प्रदेश सरकार

पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय कोशी प्रदेश, विराटनगर (नेपाल)

प.सं.-

च.नं.-

मन्तव्य

कोशी प्रदेशमा संरक्षित क्षेत्रभन्दा बाहिर विश्वव्यापी रूपमा महत्वपूर्ण जैविक विविधता संरक्षण र दिगो जीविकोपार्जनका लागि सुधारिएको पारिस्थितिक प्रणाली सेवाहरूको प्रवाह गर्ने उद्देश्यले विश्व वातावरणीय सुविधा (Global Environment Facility- GEF) को आर्थिक अनुदानमा तेह्रथुम, पाँचथर, इलाम, ताप्लेजुङ र संखुवासभा जिल्लाका ३४ वटा स्थानीय तहहरूमा नेपालको पूर्वी पहाडी भेगमा रहेका वन, भूमि तथा जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापनको लागि क्षमता अभिवृद्धि आयोजना कार्यान्वयनमा छ । उक्त आयोजना सञ्चालन हुने क्षेत्रमा रहेका उपभोक्ता समूहहरू तथा सरोकारवालाहरूलाई आवश्यक पर्ने सामुदायिक वन र कबुलियती वनसँग सम्बन्धित प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्थालाई समेटी यो संग्रह प्रकाशित गरिएको छ ।

यसबाट आयोजना सञ्चालनमा रहेका पाँचवटा जिल्लाका सामुदायिक र कबुलियती वनमा आवद्ध व्यक्ति संघ, संस्था तथा सरोकारवाला सबैका लागि यो एउटा महत्वपूर्ण दस्तावेज हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

यो पुस्तक छपाईका लागि आर्थिक सहयोग गर्ने यस मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको नेपालको पूर्वी पहाडी भेगमा वन, भूमि र जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापनको लागि क्षमता अभिवृद्धि आयोजना कोशी प्रदेश, विराटनगरलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै, यस कार्यमा प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपले संलग्न रही सहयोग पुऱ्याउनु हुने मन्त्रालयका कानून अधिकृत रमेश नेपाल तथा अन्य शाखा प्रमुखहरूलाई समेत धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति: २०८२।०३।११

विशाल घिमिरे
प्रदेश सचिव

विषय-सूची

पेज नं.

१. कोशी प्रदेश प्रदेश वन ऐन, २०७७ मा सामुदायिक वन	
र कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था	१
१.१ सामुदायिक वन सम्बन्धी व्यवस्था	१
१.२ कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था	५
१.३ उपभोक्ता समूहको गठन सम्बन्धी व्यवस्था	६
२. कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० मा सामुदायिक	
वन र कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था	१०
२.१ सामुदायिक वन सम्बन्धी व्यवस्था	१०
२.२ कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था	३१
३. कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० मा सामुदायिक वन	
र कबुलियती वनसँग सम्बन्धित अनुसूचीहरु	३८

प्रदेश सरकार
पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
नेपालको पूर्वी पहाडी भेगमा वन, भूमि र जैविक विविधताको दिगो
व्यवस्थापनको लागि क्षमता अभिवृद्धि आयोजना
कोशी प्रदेश, विराटनगर (नेपाल)

१) कोशी प्रदेश प्रदेश वन ऐन, २०७७ मा सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था

कोशी प्रदेश प्रदेश वन ऐन, २०७७ को परिच्छेद-६ मा दफा २४ देखि दफा ३० सम्म सामुदायिक वन सम्बन्धी र परिच्छेद-७ मा दफा ३१ देखि दफा ३३ सम्म कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था राखिएको छ । त्यसैगरी परिच्छेद-९ को दफा दफा ४३ सम्मको व्यवस्था उपभोक्ता समूह गठनसँग सम्बन्धित छ । उक्त परिच्छेद र दफाहरुमा गरिएको व्यवस्थालाई देहाय बमोजिम साभार गरिएको छ:-

परिच्छेद-६

सामुदायिक वन सम्बन्धी व्यवस्था

२४. सामुदायिक वनको व्यवस्थापन: (१) वनको विकास, संरक्षण, उपयोग, व्यवस्थापन गर्न तथा स्वतन्त्र रूपले वन पैदावारको मूल्य निर्धारण गरी विक्री वितरण गर्न पाउने गरी राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक वनको कुनै भाग सामुदायिक वनको रूपमा व्यवस्थित गर्न चाहेमा दफा ३८ बमोजिम गठन भएको उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना र विधान बनाई सम्बन्धित स्थानीय तहको वा वडाको सिफारिस सहित डिभिजनल वन कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम उपभोक्ता समूहले पेश गरेको कार्ययोजना र विधान उपयुक्त देखिएमा डिभिजनल वन अधिकृतले स्वीकृत गरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा वन हस्तान्तरण सम्बन्धी प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ र स्वीकृत कार्ययोजनाको एक एक प्रति सम्बन्धित समूह, स्थानीय तह र निर्देशनालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) वन हस्तान्तरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि डिभिजनल वन कार्यालयले उपभोक्ताको सहभागितामा उपभोक्ता समूह गठन गर्न र कार्ययोजना तयार गर्न आवश्यक प्राविधिक एवम् अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१)

(५) सामुदायिक वनको कार्ययोजनाको अवधि वनको अवस्था हेरी कम्तिमा पाँच वर्ष र बढीमा दश वर्षको हुनेछ।

(६) प्रत्येक सामुदायिक वनमा सम्बन्धित पालिकाका वडाका वडाध्यक्ष वा सम्बन्धित पालिकाले तोकेको प्रतिनिधि सल्लाहकार रहने छ।

२५. कार्ययोजनामा संशोधन: (१) उपभोक्ता समूहको चाहाना र आवश्यकताको आधारमा वन व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन उपभोक्ता समूहले सम्बन्धित स्थानीय तहको परामर्शमा सामुदायिक वनको कार्ययोजना आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्न सक्नेछ। त्यसरी संशोधन गरेको कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नु अघि उपभोक्ता समूहले डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वीकृत भएको कार्ययोजनाको अवधि दुई वर्ष नपुगी संशोधन गरिने छैन।

तर विशेष अवस्थामा निर्देशकको सहमति लिई दुई वर्ष अगावै कार्ययोजना संशोधन गर्न वाधा पर्ने छैन।

(३) उपदफा (१) बमोजिम उपभोक्ता समूहले बनाएको कार्ययोजना वा त्यस्तो कार्ययोजनामा गरेको संशोधनले वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने देखिएमा डिभिजनल वन अधिकृतले त्यस्तो कार्ययोजना वा त्यस्तो संशोधनको जानकारी पाएको मितिले तीस दिनभित्र उपभोक्ता समूहलाई त्यस्तो कार्ययोजना वा संशोधन लागू नगर्न निर्देशन दिन सक्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम डिभिजनल वन अधिकृतले दिएको निर्देशनको पालना गर्नु उपभोक्ता समूहको कर्तव्य हुनेछ।

(५) यस दफा बमोजिमको कार्ययोजना संशोधन गर्न उपभोक्ता समूहले अनुरोध गरेमा डिभिजनल वन अधिकृतले आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

२६. सामुदायिक वन फिर्ता लिन सकिने: (१) दफा २४ बमोजिम व्यवस्थापन गरिएको सामुदायिक वनमा उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्न नसकेमा वा कार्ययोजना विपरीत काम गरेमा वा वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने कुनै कार्य गरेमा वा यो ऐन र यस ऐन

सामुदायिक वन र कञ्चुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(२)

अन्तर्गत बनेका नियम उल्लङ्घन गरेमा वा पालन गर्नु पर्ने शर्तहरू पालन नगरेमा डिभिजनल वन अधिकृतले तोकिए बमोजिम त्यस्तो उपभोक्ता समूहको दर्ता खारेज गर्न र त्यस्तो सामुदायिक वन फिर्ता लिने निर्णय गर्न सक्नेछ।

तर त्यसरी उपभोक्ता समूहको दर्ता खारेज गरी सामुदायिक वन फिर्ता लिने निर्णय गर्नु अघि त्यस्तो उपभोक्ता समूहलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिइनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम डिभिजनल वन अधिकृतले गरेको निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने उपभोक्ता समूहले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतिस दिन भित्र निर्देशक समक्ष उजुर गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम उजुरी परेमा निर्देशकले तिन महिना भित्र आवश्यक निर्णय गर्नेछ र त्यस्तो निर्णय अन्तिम हुनेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम कुनै सामुदायिक वन फिर्ता लिने गरी भएको निर्णय उपर सोही उपदफा (२) बमोजिम उजुरी परी उपदफा (३) बमोजिम निर्देशकले निर्णय गर्दा त्यस्तो निर्णय बदर भएमा डिभिजनल वन अधिकृतले साविककै उपभोक्ता समूहमध्येबाट कार्य समिति गठन गर्न लगाई त्यस्तो वन सोही समुदायलाई पुनः हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमको निर्णय उपर उपदफा (२) बमोजिम उजुर नपरेमा वा त्यस्तो उजुर परी सो निर्णय सदर भएमा डिभिजनल वन अधिकृतले दफा २४ बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी उपभोक्ता समूह पुनर्गठन गरी सो सामुदायिक वन हस्तान्तरण गर्न यो दफाले कुनै बाधा पर्ने छैन।

२७. कार्ययोजना विपरीत काम गर्नेलाई हुने सजाय: (१) सामुदायिक वनको उपभोक्ता समूहका पदाधिकारीले समुदायको हितका नाममा विधान र कार्ययोजना विपरीत हुने कुनै काम कारबाही गरेमा निजलाई सम्बन्धित उपभोक्ता समूहले विधान र कार्ययोजना बमोजिम जरिवाना गर्नेछ र त्यस्तो कामबाट कुनै हानी नोक्सानी भएकोमा बिगो बराबरको रकम क्षतिपूर्तिको रुपमा असुल उपर गरिने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम उपभोक्ता समूह आफैले कारबाही गर्न नसकेमा सो समूहले कारबाहीको लागि डिभिजनल वन अधिकृत

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

समक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ र यसरी सिफारिस भई आएमा डिभिजनल वन अधिकृतले आवश्यक जाँचवृद्ध गरी त्यस्तो जरिवाना गर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम जरिवाना गरेको कारणले मात्र त्यस्तो समूहको पदाधिकारीलाई प्रचलित कानून बमोजिम अन्य कारबाही गर्न बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।

२८. **सामुदायिक वनको आम्दानीको व्यवस्थापन:** (१) उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको वार्षिक आयबाट कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम वनको विकास, संरक्षण र व्यवस्थापन कार्यमा खर्च गरी बाँकी रहेको रकमको कम्तीमा पचास प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी गरिबी न्यूनीकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकास सीपमुलक र आयआर्जन मुलक तालिम सञ्चालन कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम खर्च गरी बाँकी रहेको रकम सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी समूहको हितका लागि गरिने सामाजिक वा भौतिक विकासको कार्यमा प्रयोग गरिनेछ।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सामुदायिक वनले प्राप्त गरेको आम्दानीमा प्रचलित कानून बमोजिम कर, शुल्क, दस्तुर लाग्नेछ।

२९. **सहयोग लिन सक्ने:** यस परिच्छेद बमोजिमको कार्य गर्नका लागि उपभोक्ता समूहले सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थासँग सहयोग लिन सक्नेछन् तर त्यस्तो सहयोग लिनु पूर्व डिभिजनल वन अधिकृतको स्वीकृति लिनुपर्नेछ।

३०. **सामुदायिक वनको चाक्लाबन्दी व्यवस्थापन:** (१) दुई वा दुई भन्दा बढी सामुदायिक वनलाई उपभोक्ता समूहको सहमतिमा एकत्रित गरी संयुक्त वन कार्ययोजना बनाई वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित रहेर चाक्लाबन्दी रुपमा व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ।

(२) ठूलो वन क्षेत्र र छरिएको बस्तीका कारण व्यवस्थापन गर्न कठिन भएका सात सय पचास हेक्टर भन्दा बढी क्षेत्रफल भएका सामुदायिक वनलाई स्थानीय समुदायको अनुरोधमा टुक्रयाउन सकिनेछ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(३) सामुदायिक वनको चाक्लाबन्दी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था
तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-७

कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था

३१. व्यवसायिक कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था: व्यवसायिक कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था संघीय वन ऐन र तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३२. कबुलियती वन प्रदान गर्ने: (१) डिभिजनल वन अधिकृतले राष्ट्रिय वा प्रादेशिक वनको कुनै भाग आय आर्जन हुने तथा वनको संरक्षण र विकास हुने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी गरिबीका रेखामुनि रहेका जनताको गरिबी न्यूनीकरणका लागि निश्चित कार्ययोजनाका आधारमा तोकिए बमोजिम सम्झौता गरी तोकिए बमोजिमको अवधिको लागि कबुलियती वनको रूपमा वन क्षेत्र उपलब्ध गराउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कबुलियती वन प्रदान गर्दाका बखत रहेका रुखहरूको स्वामित्व प्रदेश सरकारको हुनेछ र त्यस्तो रुखहरूको संरक्षण गरे वापत सोबाट प्राप्त हुने आयको तोकिए बमोजिमको हिस्सा कबुलियती वन समूहलाई दिइनेछ।

(३) कबुलियती वन प्राप्त गरेपछि कार्ययोजना बमोजिम गर्न लगाई हुर्काएको रुखहरूको स्वामित्व समूहको हुनेछ र कार्ययोजनामा उल्लेख गरे बमोजिम उपयोग गर्न सक्नेछ।

३३. कबुलियती वन फिर्ता लिन सक्ने: (१) यस ऐन बमोजिम प्रदान गरिएको कबुलियती वनमा सम्झौताको पक्ष वा अन्य कसैले कार्ययोजना विपरितका कुनै काम गरेमा वा वनमा हानी नोक्सानी पुऱ्याउने कार्य गरेमा डिभिजनल वन अधिकृतले त्यस्तो कबुलियती वन तोकिए बमोजिम फिर्ता लिने निर्णय गर्न सक्नेछ र त्यस्तो हानी नोक्सानी जस्ता कार्य गर्ने व्यक्ति, संघसंस्था वा समुदायलाई अन्य राष्ट्रिय वनमा कसूर गरे सरह सजायको लागि सम्बन्धित अधिकारी समक्ष लेखी पठाउनेछ।

तर त्यसरी कबुलियती वन फिर्ता लिने निर्णय गर्नुअघि सम्बन्धित पक्षलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिइनेछ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(२) दफा ३२ बमोजिम प्रदान गरिएको कबुलियती वन डिभिजनल वन अधिकृतले फिर्ता लिने गरी गरेको निर्णयमा चित्त नबुझ्ने पक्षले निर्णय भएको पैतिस दिन भित्रमा निर्देशक समक्ष उजुर गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको उजुरीको सम्बन्धमा निर्देशकले तिन महिना भित्र आवश्यक निर्णय गर्नेछ र त्यस्तो निर्णय अन्तिम हुनेछ।

(४) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संघीय वन ऐन बमोजिम प्रदान गरिएको कबुलियती वन फिर्ता लिने सम्बन्धी व्यवस्था संघीय वन ऐनमा भएको व्यवस्था बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-९

उपभोक्ता समूहको गठन सम्बन्धी व्यवस्था

३८. उपभोक्ता समूहको गठन: (१) सामुहिक हितका लागि कुनै वनको संरक्षण, विकास र व्यवस्थापन गर्न तथा वन पैदावारको उपयोग गर्न चाहने त्यस्तो वनका सम्बन्धित उपभोक्ताले यस ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम उपभोक्ता समूह गठन गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित उपभोक्ता समूहको दर्ताका लागि विधान तयार गर्न उपभोक्ता समूहबाट माग भई आएमा डिभिजनल वन अधिकृतले सहयोगका लागि प्राविधिक कर्मचारी खटाउनु पर्नेछ।

(३) उपभोक्ता समूहका पदाधिकारी प्रचलित कानून बमोजिमको सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्ति मानिनेछ।

३९. उपभोक्ता समूहको दर्ता: (१) दफा ३८ बमोजिम गठन गरिएको वन उपभोक्ता समूह दर्ता गर्न समूहको विधान तथा कार्ययोजना र सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस सहित डिभिजनल वन कार्यालय समक्ष तोकिए बमोजिमको ढाँचामा दरखास्त दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दरखास्त पर्न आएमा डिभिजनल वन अधिकृतले आवश्यक जाँचबुझ गरी त्यस्तो उपभोक्ता समूहलाई तोकिए बमोजिम दर्ता गरी तोकिएको ढाँचामा दर्ताको प्रमाणपत्र दिनुपर्नेछ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(३) उपदफा (२) बमोजिम र यस अघि वन ऐन, २०४९ अन्तर्गत दर्ता भएका समूहहरूको विवरण सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयले अद्यावधिक गरी निर्देशनालय र सम्बन्धित स्थानीय तहमा समेत पठाउनु पर्नेछ र त्यस्तो उपभोक्ता समूहको अद्यावधिक गर्दा अपनाउने प्रकृया तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम दर्ता भएको उपभोक्ता समूहमा तोकिएको वन क्षेत्र नजिक रही अन्य वनको उपभोक्ता समूहमा सदस्य नरहेका व्यक्तिले सदस्यता लिन चाहेमा यो ऐन, नियमावली र कार्ययोजना बमोजिमको प्रकृया पुरा गरी सदस्य हुन पाउने छ।

४०. उपभोक्ता समूह सङ्गठित संस्था हुने: (१) दफा ३८ बमोजिम गठित उपभोक्ता समूह अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित र गैहनाफामूलक सङ्गठित संस्था हुनेछ।

(२) उपभोक्ता समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ।

(३) उपभोक्ता समूहले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न, बेच बिखन गर्न वा अन्य किसिमले बन्दोवस्त गर्न सक्नेछ।

(४) उपभोक्ता समूहले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजूर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ।

४१. उपभोक्ता समूहको कोष: (१) उपभोक्ता समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै कोष हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू जम्मा गरिनेछ:

- (क) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ख) कुनै स्वदेशी व्यक्ति वा संस्थाबाट प्राप्त अनुदान, सहायता वा दान दातव्यको रकम,
- (ग) वन पैदावारको बिक्री वितरणबाट उपभोक्ता समूहलाई प्राप्त रकम,
- (घ) उपभोक्ता समूहको सदस्यता शुल्क र जरिवानाबाट प्राप्त रकम,

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(ड) कार्ययोजना बमोजिम अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम।

(३) उपभोक्ता समूहको तर्फबाट कार्ययोजना बमोजिम गरिने खर्च उपदफा (१) बमोजिमको कोषबाट व्यहोरिनेछ।

(४) उपभोक्ता समूहले व्यवस्थापन गरेको वनमा रहेका वन्यजन्तु वा वन डढेलो नियन्त्रण वा वन व्यवस्थापन गर्ने क्रममा त्यस्तो समूहका सदस्यको जनधनको क्षति भएमा उपदफा (१) बमोजिमको कोषबाट प्रभावित व्यक्तिलाई राहत उपलब्ध गराइनेछ।

(५) उपभोक्ता समूहले उपदफा (१) बमोजिमको कोषबाट गर्ने आर्थिक कारोवारमा प्रति महिना रु. पचास हजार भन्दा माथिको कारोवार बैङ्किङ्ग प्रणालीबाट मात्र गर्नु पर्नेछ।

(६) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ।

४२. **वन उद्यम र पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने:** (१) उपभोक्ता समूहले तोकिए बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गरी मन्त्रालयले तोकिएको स्वीकृत मापदण्डका आधारमा वनको क्षमता निर्धारण गरी बनाएको कार्ययोजना डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत गराई कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेको वन उद्यम तथा तोकिए बमोजिम पर्यापर्यटनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वन उद्यम तथा पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा उपभोक्ता समूहले स्थानीय तह वा संघसंस्था वा निजी क्षेत्र वा सहकारीसँगको साझेदारी गर्न सक्नेछ।

तर यस उपदफामा उल्लेखित कार्यक्रम साझेदारीमा सञ्चालन गरेका कारणले मात्र उपभोक्ता समूहको उत्तरदायित्व हस्तान्तरण भएको मानिने छैन।

(३) उपभोक्ता समूहले आफूले व्यवस्थापन गरेको वनबाट उत्पादित वन पैदावारमा आधारित उद्यम सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिए बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरी उपभोक्ता समूहको तोकिए बमोजिमको क्षेत्र भित्र आवश्यक वातावरणीय अध्ययन गराउनु पर्ने देखिएमा सो समेत गराई वन पैदावारमा आधारित उद्यम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(४) उपदफा (१), (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा प्रचलित कानून र वन कार्ययोजना विपरीत भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी वन क्षेत्रको भू उपयोग परिवर्तन गर्ने, गराउने समूह वा संघसंस्थालाई यस ऐन वा प्रचलित कानून बमोजिम कारबाही हुनेछ।

(५) उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनको विकास, संरक्षण तथा उपयोग गरी आय आर्जनको लागि गरिबीको रेखामुनिका उपभोक्ताको समूहलाई कार्ययोजना बनाई सामुदायिक वनको कुनै भाग तोकिए बमोजिम सम्झौता गरी कबुलियती वनको रुपमा दिन सक्नेछ। त्यस्तो कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नु अघि सम्बन्धित स्थानीय तहको सहमतीमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ।

(६) वन उद्यम तथा पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालनको लागि इजाजत दिने तथा त्यस्तो कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

४३. **प्रतिवेदन दिनु पर्ने:** (१) उपभोक्ता समूहले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिना भित्र तोकिए बमोजिम आर्थिक विवरण तथा वनको स्थिति समेत खुलाई आफ्ना क्रियाकलापको वार्षिक प्रतिवेदन सम्बन्धित स्थानीय तह र डिभिजन वन कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त वार्षिक प्रतिवेदनहरूको आधारमा सम्बन्धित स्थानीय तह र डिभिजन वन कार्यालयले सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई आवश्यक सुझाव दिनेछ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(९)

२) कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० मा सामुदायिक र कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था

कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० को परिच्छेद-७ को नियम ५५ देखि नियम ७१ सम्म सामुदायिक वन सम्बन्धी र परिच्छेद-८ को नियम ७२ देखि नियम ८० सम्म कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था राखिएको छ । त्यसैगरी अनुसूची-२० देखि अनुसूची-३४ सम्म सामुदायिक र कबुलियती वनसँग सम्बन्धित विभिन्न आवश्यक विभिन्न ढाँचाहरू राखिएका छन् । त्यसैगरी अनुसूची-६२ मा उद्योग र प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनवीचको दुरीको मापदण्ड राखिएको छ । उक्त परिच्छेद, नियम र अनुसूचीहरूमा गरिएको व्यवस्थालाई देहाय बमोजिम साभार गरिएको छ:-

परिच्छेद-७

सामुदायिक वन सम्बन्धी व्यवस्था

५५. **सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको गठन र दर्ता:** (१) सामुहिक हितका लागि सामुदायिक वनको रूपमा कुनै वनको संरक्षण, विकास र व्यवस्थापन गर्न चाहने उपभोक्ताले ऐनको दफा ३८ बमोजिमको उपभोक्ता समूह गठन गर्न आवश्यक सहयोगका लागि सम्बन्धित सब-डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा सोझै डिभिजन वन कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएमा डिभिजनल वन अधिकृतले आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन प्राविधिक कर्मचारीलाई सम्बन्धित क्षेत्रमा खटाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम माग गरिएको वनक्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त देखिएमा उपनियम (२) बमोजिम खटिएको कर्मचारीले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित स्थानीय तह वा अन्तर्गतका वडा कार्यालय समेतको सहयोग लिई सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन गर्न र विधान तयार गर्न सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१०)

(४) यस नियम बमोजिम कुनै वनक्षेत्रको उपभोक्ता पहिचान गरी समूह गठन गर्दा वडा, गाउँपालिका, नगरपालिका, जिल्ला वा प्रदेशको भौगोलिक सिमानाले असर पर्ने छैन ।

(५) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको विधानमा अनुसूची-२२ मा उल्लिखित विषय समावेश भएको हुनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम तयार भएको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको विधान त्यस्तो समूहको साधारण सभाबाट पारित गरी समूह दर्ताको लागि अनुसूची-१४ बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित सब-डिभिजन वन कार्यालय मार्फत डिभिजन वन कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(७) उपनियम (६) बमोजिम सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह दर्ताका लागि निवेदन परेमा डिभिजन वन कार्यालयले प्रमाणपत्र बापत एक सय रुपैयाँ दस्तुर लिई त्यस्तो सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह दर्ता गरी अनुसूची-२३ बमोजिमको ढाँचामा प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(८) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको कार्यसञ्चालनका लागि बढीमा पन्ध्र सदस्यीय कार्यसमिति रहनेछ । कार्यसमितिको अध्यक्ष वा कोषाध्यक्ष पदमध्ये कम्तीमा एक पद र उपाध्यक्ष वा सचिव पदमध्ये कम्तीमा एक पदसहित कार्यसमितिमा कम्तीमा पचास प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्व भएको हुनु पर्नेछ ।

(९) कार्यसमितिको पदावधि बढीमा पाँच वर्षको हुनेछ र कार्यसमितिको अध्यक्ष पदमा बसेको कुनै व्यक्ति दुई कार्यकालभन्दा बढी कार्यसमितिमा रहन पाउने छैन ।

(१०) संघीय वन नियमावली जारी हुनुअघि कार्यसमितिको अध्यक्ष पदमा जतिसुकै पटक निर्वाचित वा छनौट भएको भए तापनि उक्त कार्यकाललाई एक कार्यकाल मानी गणना हुनेछ ।

(११) यो नियमावली लागू हुनुअघि निर्वाचित वा छनौट भएका वर्तमान कार्यसमितिका पदाधिकारीको कार्यकाल निर्वाचित वा छनौट भएको मितिले पाँच वर्षको हुनेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१२) कुनै उपभोक्ता समूह एक आपसमा गाभिन चाहेमा साधारण सभाको निर्णय सहित डिभिजन वन कार्यालयमा संयुक्त रूपमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(१३) उपनियम (१२) बमोजिम गाभिन चाहने उपभोक्ता समूहको निवेदन पर्न आएमा डिभिजनल वन अधिकृतले एउटै समूह कायम गर्न सक्नेछ । त्यसरी उपभोक्ता समूह गाभिएमा त्यस्तो समूहको विधान तथा कार्ययोजनामा आवश्यक परिमार्जन गर्नु पर्नेछ ।

५६. उपभोक्ता समूहको कोषको सञ्चालन: (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको कोषको खाता अध्यक्ष र कोषाध्यक्षको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।

(२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले कोषको रकम खर्च गर्दा साधारण सभाले स्वीकृत गरेको कार्यक्रम र योजना अनुसार मात्र खर्च गर्नु पर्नेछ र त्यस्तो कोषको रकमबाट चन्दा दिन पाइने छैन ।

(३) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले ऐन तथा यस नियमावली बमोजिम गरिने कार्यक्रम र आम्दानी खर्चको सम्बन्धमा कम्तीमा वर्षको एक पटक सार्वजनिक सुनुवाई गरी साधारण सभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

(४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो चल अचल सम्पत्ति, आम्दानी र खर्चको लेखा तथा अभिलेख दुरुस्त राख्नु पर्नेछ र आम्दानी तथा खर्चको प्रचलित कानून बमोजिम वार्षिक लेखापरीक्षण गर्नु पर्नेछ ।

(५) डिभिजनल वन अधिकृत वा निजले खटाएको लेखा हेर्ने कर्मचारी र वन प्राविधिक कर्मचारीले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले राखेको लेखा र अभिलेख जाँचबुझ गर्न सक्नेछ ।

५७. वार्षिक प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्ने: (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले अनुसूची-१७ बमोजिमको ढाँचामा आर्थिक विवरण र वनको स्थिति समेत खुलाई समूहले वर्षभरी गरेका क्रियाकलापको वार्षिक प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र तयार गरी डिभिजन वन कार्यालयमा पेस गर्नु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१२)

(२) उपनियम (१) बमोजिमको बार्षिक प्रतिवेदन पेस गर्दा त्यस्तो समूहको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन समेत पेस गर्नु पर्नेछ ।

५८. **स्थानीय तहमा अभिलेख पेस गर्नु पर्ने:** (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्थानीय तहमा अभिलेख राख्ने प्रयोजनका लागि आफ्नो समूहको विधान, समूह दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि, सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजना र सामुदायिक वन हस्तान्तरण प्रमाणपत्रको प्रतिलिपिको एक-एक प्रति सम्बन्धित स्थानीय तहमा पेस गर्नु पर्नेछ ।

(२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले प्रत्येक आर्थिक बर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र देहाय बमोजिमका कागजात र विवरण सम्बन्धित स्थानीय तहमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ:-

- (क) ऐनको दफा २८ को उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालन गर्ने क्रियाकलाप सम्बन्धी योजना र लागत विवरण,
- (ख) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको बार्षिक प्रतिवेदन र लेखा परीक्षण प्रतिवेदन,
- (ग) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले बिक्री गरेको वन पैदावारको बार्षिक विवरण ।

(३) स्थानीय तहले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहबाट प्राप्त विवरणका आधारमा आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ र त्यस्तो उपभोक्ता समूहलाई प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक सहयोग तथा सहजीकरण गर्नु पर्नेछ ।

५९. **कार्ययोजना तर्जुमा र वन हस्तान्तरण:** (१) नियम ५५ को उपनियम (७) बमोजिम दर्ता भएको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले ऐनको दफा २४ को उपदफा (१) बमोजिम प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनको कुनै भागलाई सामुदायिक वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्न चाहेमा कार्ययोजना तयारीका लागि प्राविधिक सहयोग तथा वन हस्तान्तरणका लागि अनुसूची-२४ बमोजिमको ढाँचामा डिभिजनल वन अधिकृत समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन परेमा डिभिजनल वन अधिकृतले ऐन र यस नियमावली बमोजिम सामुदायिक वनको कार्ययोजना

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

तयार गर्न प्राविधिक कर्मचारी खटाई सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई आवश्यक प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) यस नियम बमोजिम सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरणका लागि वनक्षेत्र निर्धारण गर्दा गाउँ वस्तीबाट सामुदायिक वनक्षेत्रको दुरीका साथै सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको वन व्यवस्थापन गर्ने चाहना, आवश्यकता र क्षमता समेतलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

(४) यस नियम बमोजिम सामुदायिक वनको सिमाना निर्धारण गर्दा वडा, गाउँपालिका, नगरपालिका, जिल्ला वा प्रदेशको भौगोलिक सिमानाले असर पर्ने छैन ।

(५) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयार गर्दा स्थानीय तहसँग परामर्श गर्नु पर्नेछ ।

(६) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले ऐन र यस नियमावली बमोजिमका कार्य गर्नका लागि सम्बन्धित निकाय, संघ संस्था, वन प्राविधिक वा योग्यता प्राप्त सेवा प्रदायकबाट आवश्यक सहयोग लिन सक्नेछ ।

(७) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनमा दिगो वन व्यवस्थापनको मापदण्ड र उद्देश्य, वनको हैसियत, त्यस्तो उपभोक्ता समूहको आवश्यकता र व्यवस्थापकीय क्षमता समेतलाई ध्यान दिई साधारण सभाको सहमति र निर्णयबाट छनौट भएका दिगो वन व्यवस्थापनका क्रियाकलाप आफ्नो कार्ययोजनामा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

(८) सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयारी गर्दा सहभागितामूलक विधि अवलम्बन गर्नु पर्नेछ र त्यस्तो कार्ययोजना सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारण सभाबाट निर्णय भई पारित भएको हुनु पर्नेछ ।

(९) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले अनुसूची-२५ मा उल्लिखित विषय समावेश गरी सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयार गरी स्वीकृतिका लागि डिभिजनल वन अधिकृत समक्ष पेस गर्नु पर्नेछ । यसरी कार्ययोजना पेस गर्दा उच्च पहाडी भेगमा परम्परादेखि खर्क वा चरनको

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

रुपमा प्रयोग भई आएको क्षेत्र सामुदायिक वनभित्र पर्ने भएमा त्यस्तो खर्क वा चरनको उपयोगमा बाधा नपर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(१०) उपनियम (९) बमोजिम स्वीकृतिको लागि पेस हुन आएको सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा डिभिजनल वन अधिकृतले अध्ययन गर्दा कुनै कुरा सुधार गर्नु पर्ने देखेमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसँगको परामर्श र सहमतिमा सुधार गरी ऐन र यस नियमावलीमा उल्लिखित व्यवस्था र नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले तोकेका शर्तको समेत पालना गर्ने गरी स्वीकृत गरी एक सय रुपैयाँ दस्तुर लिई अनुसूची-२६ बमोजिमको ढाँचामा सामुदायिक वन हस्तान्तरणको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(११) एउटा जिल्लामा रहेको कुनै वनक्षेत्र सिमाना जोडिएको अर्को जिल्लाको कुनै सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्नुपर्ने भएमा वनक्षेत्र रहेको जिल्लाको डिभिजनल वन अधिकृतले त्यस्तो सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह अवस्थित रहेको डिभिजनल वन अधिकृतको सिफारिसमा सामुदायिक वन हस्तान्तरण गर्न सक्नेछ ।

(१२) उपनियम (१०) बमोजिम स्वीकृत भएको कार्ययोजनाको कार्यान्वयन सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले गर्नेछ ।

(१३) सामुदायिक वनको कार्ययोजनाको अवधि सामान्यतया दश वर्षको हुनेछ ।

(१४) उपभोक्ता समूहले ऐनको दफा २५ बमोजिम हुने गरी वा ऐनको दफा ५१ को प्रयोजनका लागि कार्ययोजनामा आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्न सक्नेछ ।

(१५) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले कार्ययोजनाको अवधि सकिनु अगावै अर्को कार्ययोजना तयार गरी यस नियम बमोजिम स्वीकृत गराई पुरानो कार्ययोजनाको अवधि सकिएको दिनदेखि त्यस्तो कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्नेछ ।

(१६) डिभिजनल वन अधिकृत वा निजले खटाएको प्राविधिक कर्मचारीले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रको सामुदायिक वनको निरीक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी डिभिजन वन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१५)

(१७) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एक लाख रुपैयाँभन्दा कम वार्षिक आम्दानी भएका, उपभोक्ता समूहभन्दा बाहिर वन पैदावार बिक्री वितरण नगर्ने, वन संवर्द्धन प्रणालीमा आधारित भई वन व्यवस्थापन नगरेका, सामुदायिक वनको कार्ययोजना अवधि समाप्त भई तत्काल नवीकरण हुन नसकेका उपभोक्ता समूहले साविकको कार्ययोजनाले तोकेको वन पैदावारको वार्षिक स्वीकार्य कटानको परिमाणमा नबढ्ने गरी अनुसूची-२७ बमोजिम संक्षिप्त कार्ययोजना तयार गरी डिभिजन वन कार्यालयमा पेस गर्न सक्नेछ ।

(१८) उपनियम (१७) बमोजिम पेस भएको संक्षिप्त कार्ययोजना डिभिजनल वन अधिकृतले आवश्यक जाँचबुझ गरी स्वीकृत गर्न सक्नेछ । त्यस्तो स्वीकृत संक्षिप्त कार्ययोजना सामुदायिक वनको मूल कार्ययोजनाको अङ्गको रूपमा रहनेछ ।

६०. **सामुदायिक वन फिर्ता लिन सक्ने:** (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले ऐनको दफा २६ को उपदफा (१) बमोजिमको कार्य गरेको जानकारी डिभिजनल वन अधिकृतले प्राप्त गरेमा प्राविधिक कर्मचारी खटाई स्थलगत निरीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम खटाइएको कर्मचारीले वनक्षेत्रको निरीक्षण समेतको आधारमा राय प्रतिवेदन तयार गरी डिभिजनल वन अधिकृत समक्ष पेस गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम पेस गरिएको प्रतिवेदनबाट उपनियम (१) बमोजिमको अवस्था देखिएमा डिभिजनल वन अधिकृतले त्यस्तो सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई बढीमा पन्ध्र दिनको म्याद दिई स्पष्टीकरण माग गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले पेस गरेको स्पष्टीकरण सन्तोषजनक नभएमा वा स्थलगत प्रतिवेदनका आधारमा सामुदायिक वन फिर्ता लिन उचित देखिएमा डिभिजनल वन अधिकृतले सामुदायिक वन फिर्ता लिन र त्यस्तो उपभोक्ता समूहको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(५) उपनियम (४) बमोजिम सामुदायिक वन फिर्ता लिएको र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको दर्ता खारेज गरेको जानकारी पन्ध्र दिनभित्र सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई दिनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (४) बमोजिम फिर्ता लिने निर्णय गरेपछि वा दर्ता खारेज गरेपछि त्यस्तो वनलाई सामुदायिक वनकै रूपमा अन्तरिम व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी नियम ५५ को उपनियम (८) मा उल्लिखित संख्या र संरचना बमोजिम डिभिजनल वन अधिकृतले बढीमा तीन महिनाका लागि तदर्थ समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(७) उपनियम (६) बमोजिम गठित तदर्थ समितिले डिभिजन वन कार्यालयसँगको समन्वयमा तीन महिनाभित्र साधारण सभा गराई नयाँ समिति गठन गर्न नसकेमा डिभिजनल वन अधिकृतले त्यस्तो वनलाई प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनको रूपमा कायम गरी पुनः सामुदायिक वन गठन एवं हस्तान्तरणको प्रक्रिया सुरु गर्नु पर्नेछ ।

६१. सामुदायिक वनको लगत राख्ने: (१) डिभिजन वन कार्यालयले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गरेका सामुदायिक वनको लगत अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सामुदायिक वनको लगत राख्दा उपभोक्ता समूहको नाम, ठेगाना, उपभोक्ता समूहको कोड, दर्ता मिति, उपभोक्ता घरधुरी संख्या, कार्यसमितिमा रहेका महिला, पुरुष, आदिवासी जनजाती, मधेशी र दलितको संख्या, वनको क्षेत्रफल, वनको किसिम, वनमा पाइने मुख्य रुख तथा जडीबुटी प्रजाति आदिको विवरण सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको तथ्यांक कोड अनुसार हुनेगरी राख्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमको लगत डिभिजन वन कार्यालयले एकीकृत वन व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गर्नु पर्नेछ ।

(४) नियम ५५ को उपनियम (१३) बमोजिम उपभोक्ता समूह एक आपसमा गाभिएमा गाभिएका समूहमध्ये एक उपभोक्ता समूहको कोडलाई कायम राखी अन्यको लगत कट्टा गर्नु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१७)

६२. वन व्यवस्थापन तथा वन पैदावारको सङ्कलन: (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सम्बन्धित सामुदायिक वनको व्यवस्थापन स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

तर स्वीकृत कार्ययोजनामा भएको व्यवस्था नियम २१ मा भएको व्यवस्थसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म सोही नियम बमोजिम हुनेछ ।

(२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका वन संरक्षण, व्यवस्थापन तथा विकासका वार्षिक कार्य त्यस्तो कार्ययोजनामा तोकिएको समयमै सम्पन्न हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।

(३) स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम वन व्यवस्थापन गरी वन पैदावारको सङ्कलन गर्दा वार्षिक स्वीकार्य कटानको परिमाणमा नबढ्ने गरी गर्नु पर्नेछ ।

(४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम वन पैदावार सङ्कलन गर्नुअघि सब-डिभिजन वन कार्यालयको सहयोगमा छपान मूल्याङ्कन गरी सोको जानकारी डिभिजन वन कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम जानकारी प्राप्त भएपछि डिभिजनल वन अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत प्रतिनिधिले समूहले समूहभित्रको खपतका लागि कटान गर्ने भएमा छपान गरेका रुखमध्ये पाँच प्रतिशत र समूहबाहिर बिक्री गर्ने भएमा छपान गरेका रुखमध्ये पन्ध्र प्रतिशत रुखको चेकजाँच गर्नु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम छपान चेकजाँच भएपछि डिभिजन वन कार्यालयले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई काठ, दाउरा सङ्कलन र बिक्री वितरण गर्ने अनुमति दिनु पर्नेछ ।

(७) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समूहभित्र आन्तरिक खपतको लागि सब-डिभिजन वन कार्यालयले छपान मूल्याङ्कन गरी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई सङ्कलन सहमति दिन सक्नेछ र उक्त सहमतिका आधारमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(१८)

सङ्कलन र वितरण गरेको काठ, दाउराको विवरण त्रैमासिक रुपमा डिभिजन वन कार्यालयमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(८) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आन्तरिक खपतका लागि सङ्कलन गरेको काठ, दाउरा समूहबाहिर बिक्री वितरण गर्न पाउने छैन ।

तर त्यस्तो काठ, दाउरा खपत हुन नसकेमा साल प्रजातिको काठको हकमा घाटगद्दीमा जम्मा भएको दुई वर्ष र सालको दाउरा तथा अन्य सबै प्रजातिका काठ, दाउराको हकमा एक वर्ष पश्चात डिभिजन वन कार्यालयको सहमतिमा उपभोक्ता समूहबाहिर बिक्री वितरण गर्न सकिनेछ ।

(९) उपनियम (८) को प्रतिवन्धात्मक वाक्यांशमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपभोक्ता समूहको घाटगद्दीमा विगत वर्षहरुमा सङ्कलन गरिएको काठ, दाउरा मौज्जात रहेकै अवस्थामा डिभिजनल वन अधिकृतले उक्त वनबाट खडा रुख कटान नगर्ने गरी आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(१०) उपनियम (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बाढी, पहिरो, हिमपात, हावाहुरी, आगजनी, कीरा र रोगको सङ्क्रमण जस्ता विपद्जन्य घटनाका कारण वन पैदावारको क्षति पुग्न गई वन पैदावार सङ्ग्रेत वा नासिने अवस्था आईपरेमा त्यस्तो वन पैदावारलाई वनक्षेत्रबाट हटाउन वा सङ्कलन गर्न स्वीकृत कार्ययोजनाले तोकेको वार्षिक स्वीकार्य कटान परिमाणले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

तर काठ, दाउरा सङ्कलन भएपछि परिमार्जित वृद्धि मौज्जात (ग्रेडिङ स्टक) का आधारमा कार्ययोजनाको वार्षिक स्वीकार्य कटानको परिमाणलाई पुनरावलोकन गरी कार्ययोजनामा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

(११) उपनियम (१०) मा उल्लिखित विपद्जन्य घटनाका कारण वन पैदावारमा क्षति हुन पुगेमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले यथाशक्य छिटो क्षतिको प्रारम्भिक विवरण सहित डिभिजनल वन अधिकृतलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ । त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएमा डिभिजनल वन अधिकृतले तत्काल प्राविधिक कर्मचारी खटाई स्थलगत

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(१९)

निरीक्षण गरी घटनाको मिति र क्षतिको विवरण सहित जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(१२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको अनुरोधमा डिभिजनल वन अधिकृतले उपनियम (११) बमोजिम क्षति हुन पुगेको वन पैदावारको मापन तथा लगत मूल्याङ्कन गरी जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सिफारिस सहित वन पैदावार कटान तथा सङ्कलन गर्न निर्देशनालय समक्ष पेस गर्नु पर्नेछ ।

(१३) उपनियम (१२) बमोजिम पेस भएको विवरणका आधारमा निर्देशनालयले स्थलगत निरीक्षण गरी उपयुक्त देखेमा कटान तथा सङ्कलन स्वीकृतिका लागि मन्त्रालयमा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(१४) उपनियम (१३) बमोजिमको सिफारिस उपयुक्त लागेमा मन्त्रालयले कटान तथा सङ्कलनको लागि स्वीकृति दिन सक्नेछ र स्वीकृति प्राप्त भएपछि डिभिजनल वन अधिकृतले वन पैदावार कटान तथा सङ्कलन गर्न त्यस्तो सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई अनुमति दिनु पर्नेछ ।

(१५) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्राकृतिक रुपमा आफै ढलेका रुखको लगत मूल्याङ्कन वार्षिक स्वीकार्य कटान परिमाणभन्दा बढी भएमा आगामी वर्षहरुको वार्षिक स्वीकार्य कटान परिमाणमा मिलान गर्ने गरी डिभिजन वन कार्यालयको सहमति लिई सङ्कलन गर्न सकिनेछ ।

(१६) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनबाट स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम प्राप्त हुने काठ, दाउरा सङ्कलन गर्दा आफ्नै स्रोत वा बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको सहयोग र लगानीमा समूहका सदस्यलाई परिचालन गरी गर्नु पर्नेछ ।

(१७) उपनियम (१६) बमोजिम उपभोक्ता समूहका सदस्यलाई परिचालन गरी काठ, दाउरा सङ्कलन गर्न सकिने अवस्था नभएमा उपभोक्ता समूहले स्वीकृत जिल्ला दररेटमा नबढ्ने गरी ठेक्का प्रकृयाबाट सङ्कलन गराउन सक्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(१८) यस नियम बमोजिम सङ्कलन गरेको काठ, दाउरा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत कार्ययोजनामा व्यवस्था भए बमोजिम सुरक्षित स्थानमा घाटगद्दी गर्नु पर्नेछ ।

(१९) काठ, दाउरा बाहेकको जडीबुटी र अन्य वन पैदावारको सङ्कलनको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले एक सय रुपैयाँ दस्तुर लिई अनुसूची-२८ बमोजिमको ढाँचामा सङ्कलन अनुमतिपत्र दिई सङ्कलन गर्न दिनु पर्नेछ ।

६३. वन पैदावारको बिक्री वितरण र अनुमतिपत्र: (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले नियम ६२ बमोजिम सङ्कलन गरी घाटगद्दी स्थलमा जम्मा गरेको काठ, दाउरा नापजाँच गरी आन्तरिक खपतका लागि आफ्नो समूह सदस्यलाई बिक्री वितरण गर्दा अनुसूची-२९ बमोजिमको ढाँचामा तीन प्रति रसिद बनाई एक प्रति खरिद गर्ने व्यक्तिलाई, एक प्रति सम्बन्धित सब-डिभिजन वन कार्यालयलाई दिई बाँकी एक प्रति समूहको कार्यालयमा राख्नु पर्नेछ ।

(२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले घाटगद्दी स्थलमा जम्मा भएको काठ, दाउरा उपनियम (१) बमोजिम समूहभित्र बिक्री वितरण गरी बाँकी रहेको काठ, दाउरा मध्ये नियम २३ को उपनियम (३) बमोजिम जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिको लागि छुट्याई बाँकी रहेको काठ, दाउरा त्यस्तो उपभोक्ता समूहको साधारण सभाले निर्णय गरी डिभिजनल वन अधिकृतको सहमति लिएर नियम २६ बमोजिम समूहबाहिर बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।

(३) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले काठ, दाउरा, जडीबुटी तथा अन्य वन पैदावार आफ्नो समूहबाहिर बिक्री वितरण गर्दा अनुसूची-२९ बमोजिमको तीन प्रति रसिद काट्नु पर्नेछ ।

(४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह आफैँले स्थापना र सञ्चालन गरेको वन सम्बन्धी लघु उद्यम सञ्चालनका लागि यस नियमावली बमोजिम सङ्कलन गरेको वन पैदावार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

(५) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख गरी गरिवीको रेखामुनि रहेका वा प्राकृतिक विपद्मा परेका

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(२१)

उपभोक्तालाई सहूलियत दरमा वा निःशुल्क काठ, दाउरा उपलब्ध गराउन र अन्य सहूलियत प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(६) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहभन्दा बाहिर व्यवसायिक प्रयोजनका लागि बिक्री गरेको सामुदायिक वनको काठ, दाउरा ओसारपसार गर्दा सकारकर्ता वा खरिदकर्ताले डिभिजन वन कार्यालयको सहमति लिई सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहबाट अनुसूची-२० बमोजिमको ढाँचामा स्थानान्तरण अनुमतिपत्र लिई ओसारपसार गर्नु पर्नेछ ।

(७) सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम प्राप्त हुने काठ, दाउरा बाहेकका वन पैदावार सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहभन्दा बाहिर बिक्री गरी ओसारपसार गर्दा डिभिजन वन कार्यालयको सहमति लिई त्यस्तो उपभोक्ता समूहबाट अनुसूची-२० बमोजिमको ढाँचामा ओसारपसार अनुमतिपत्र दिनु पर्नेछ ।

(८) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले वन पैदावार उत्पादन र बिक्री वितरणको अद्यावधिक विवरण आफ्नो कार्यालयमा व्यवस्थित रूपमा राखी अर्ध-वार्षिक रूपमा सब-डिभिजन वन कार्यालय मार्फत डिभिजन वन कार्यालयमा पेस गर्नु पर्नेछ ।

(९) हरेक आर्थिक वर्षमा सामुदायिक वनबाट उत्पादित वन पैदावारमध्ये समूहबाहिर बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमबाट प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने दश प्रतिशत रकमबाट नै कट्टा हुने गरी लागेको व्यवस्थापन खर्च कटाई देहाय अनुसार जम्मा गर्नु पर्नेछ:-

- (क) एउटै स्थानीय तहभित्र सामुदायिक वन र उपभोक्ता समूह दुवै भएको अवस्थामा सोही स्थानीय तहमा जम्मा गर्ने,
- (ख) एकभन्दा बढी स्थानीय तहमा सामुदायिक वन भएमा सम्बन्धित स्थानीय तहमा भएको सामुदायिक वनको क्षेत्रफलको प्रतिशतका आधारमा समानुपातिक

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

हिसाबले सम्बन्धित स्थानीय तहमा जम्मा गर्ने,

(ग) सामुदायिक वन र उपभोक्ता समूह छुट्टाछुट्टै स्थानीय तहमा भएको अवस्थामा सामुदायिक वन भएको स्थानीय तहमा साठी प्रतिशत र उपभोक्ता समूह भएको स्थानीय तहमा चालिस प्रतिशत रकम जम्मा गर्ने,

(घ) सामुदायिक वन एक स्थानीय तहमा र उपभोक्ता समूह एकभन्दा बढी स्थानीय तहमा भएको अवस्थामा सामुदायिक वन भएको स्थानीय तहमा साठी प्रतिशत र उपभोक्ता समूहको घरधुरीको संख्याको आधारमा वन उपभोक्ता समितिले निर्णय गरी समानुपातिक हिसाबले जम्मा गर्ने ।

(१०) उपनियम (९) बमोजिम स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने रकम वन विकास, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षणमा सहयोग पुग्ने गरी खर्च गर्नु पर्नेछ ।

(११) वन उपभोक्ता समूहको काम कारवाहीको सिलसिलामा स्थानीय तहसँग परामर्श र समन्वय गर्नु पर्ने अवस्था भएमा वन उपभोक्ता समूहले वन उपभोक्ता समितिको कार्यालय रहेको स्थान भएको वडा कार्यालयबाट लिनु पर्नेछ ।

(१२) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले घाटगद्दी व्यवस्थापनलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नु पर्नेछ ।

६४. उपभोक्ता समूहको टाँचाको दर्ता र प्रयोग: (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले काठ, दाउरा सङ्कलन तथा बिक्री वितरण प्रयोजनको लागि कटान हुने रुख तथा काठमा प्रयोग गर्न अनुसूची-२१ बमोजिमको ढाँचामा टाँचा बनाई डिभिजन वन कार्यालयमा दर्ताका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(२३)

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन परेमा डिभिजनल वन अधिकृतले टाँचाको नमूना हेरी टाँचाको विवरण दोहोरो नपर्ने गरी पाँच सय रुपैयाँ लिई सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको टाँचा दर्ता गरिदिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम दर्ता भएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको टाँचाको विवरण तयार गरी डिभिजन वन कार्यालयले निर्देशनालय र विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

(४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले रुख छपान, ढुवानी तथा ओसारपसार र बिक्री वितरण गर्दा उपनियम (२) बमोजिम दर्ता भएको टाँचा लगाउनु पर्नेछ ।

(५) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको टाँचाको प्रयोग र सुरक्षाको जिम्मेवारी त्यस्तो उपभोक्ता समूहको अध्यक्षको हुनेछ । कुनै कारणवश टाँचा हराएमा वा नोक्सान भएमा तत्काल डिभिजन वन कार्यालयलाई जानकारी दिई पुरानो टाँचा रद्द गराई पाँच सय रुपैयाँ दस्तुर बुझाई नयाँ टाँचा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

(६) डिभिजन वन कार्यालयले उपनियम (५) बमोजिम रद्द गरेको पुरानो टाँचाको विवरण सहितको जानकारी निर्देशनालय र प्रदेशका सबै डिभिजन वन कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

६५. सामुदायिक वनमा आधारित वन उद्यम सम्बन्धी व्यवस्था: (१) एकल वा संयुक्त रूपमा वनक्षेत्रबाहिर वन उद्यम गर्न चाहने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा निजी वा साझेदारी फर्म दर्ता गरी प्रदेशको प्रचलित कानून बमोजिम उद्योगको प्रमाणपत्र लिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम वन उद्यमको रूपमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भएको उद्योगले सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेका र उद्योग दर्ता प्रमाणपत्रमा उल्लेख भएका उद्देश्य र शर्त बमोजिमका वन पैदावारमा आधारित लघु वा मध्यम उद्योग मात्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम वन उद्यम सञ्चालन गर्न चाहेमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा वन उद्यम दर्ताका लागि निवेदन दिनुअघि

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(२४)

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनबाट उपलब्ध हुनसक्ने वन पैदावारको सम्भाव्य परिमाण र वन उद्यम सम्बन्धी क्रियाकलाप सहित व्यवसायिक योजना तयार गरी डिभिजनल वन अधिकृतबाट सिफारिस लिनु पर्नेछ ।

(४) दुई वा दुईभन्दा बढी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले संयुक्त रूपमा वन उद्यम सञ्चालन गर्न चाहेमा उद्योग दर्ताको लागि उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा निवेदन दिनुअघि सम्बन्धित सामुदायिक वनबाट वन उद्यमका लागि उपलब्ध हुन सक्ने वन पैदावारको संयुक्त विवरण, वन उद्यम सम्बन्धी क्रियाकलाप, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहबीच लागत र लाभको बाँडफाँटको खाका सहित व्यवसायिक योजना तयार गरी डिभिजनल वन अधिकृतबाट सिफारिस लिनु पर्नेछ ।

(५) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले वन उद्यमको माध्यमबाट गरिवी निवारण गर्नका लागि सामुदायिक वनमा स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिमको मुख्य प्रजातिको छत्र घनत्व (क्राउन कभर) नघट्ने, पुनरोत्पादनमा हास नआउने र संवेदनशील वनक्षेत्र तथा जैविक विविधताको संरक्षण हुने गरी जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती गर्न सक्नेछ ।

(६) ऐनको दफा ८० बमोजिम सामुदायिक वनमा कृषि वन प्रणाली अवलम्बन गर्दा कृषिजन्य र वनजन्य रुख प्रजातिका फलफूल उत्पादन हुने रुख बिरुवा लगाउनु पर्नेछ । यसरी रोपिएको वनजन्य रुख प्रजातिले न्यूनतम पचास प्रतिशत छत्र घनत्व ढाकेको हुनु पर्नेछ ।

तर सामुदायिक वनमा चिया र कफि लगाउन पाइने छैन ।

(७) वन उद्यमबाट उत्पादित अर्धप्रशोधित वस्तु बिक्री पश्चात ओसारपसार गर्दा ओसारपसार गर्ने व्यक्तिले सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयबाट इजाजतपत्र लिई ओसारपसार गर्नु पर्नेछ ।

(८) डिभिजनल वन अधिकृत वा निजले खटाएको वन अधिकृतले उपभोक्ता समूहको एकल वा संयुक्त वा साझेदारीमा सञ्चालित वन उद्यमको अनुगमन गरी सुधार गर्नुपर्ने विषयमा सुझाव दिन सक्नेछ र उक्त सुझावका आधारमा सुधार गर्नु सम्बन्धित वन उद्यमीको दायित्व हुनेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(९) ऐन र यस नियमावली बमोजिम वन उद्यम सञ्चालन गर्दा मन्त्रालयले निर्धारण गरेको मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ।

६६. **सामुदायिक वनमा पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले बनाएको मापदण्डको आधारमा स्वीकृत कार्ययोजनामा समावेश गरी सामुदायिक वनमा अनुसूची-३० बमोजिमका पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुअघि प्रचलित कानुन बमोजिम स्वीकृति लिनु पर्ने निकायको स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले स्थानीय तह वा सहकारी संस्थासँगको साझेदारीमा पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न चाहेमा सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम हुने गरी छुट्टै पर्याप्यटन व्यवस्थापन योजना तयार गरी डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृति लिई पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ र त्यसरी स्वीकृति लिदाँ पाँच सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ।

(४) सामुदायिक वनमा वन्यजन्तु पालन बाहेकका पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा सामुदायिक वनको विद्यमान हैसियत र वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने सुनिश्चितता हुने गरी कूल वनक्षेत्रको बढीमा पाँच प्रतिशत वा पाँच हेक्टरमध्ये जुन घटी हुन्छ सोही परिमाणमा नबढ्ने गरी पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालनका लागि वनक्षेत्र प्रयोग गर्न सकिनेछ।

तर पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालनका लागि अनुसूची-३० बमोजिमको भौतिक संरचना निर्माण गर्नु परेमा वनक्षेत्रको आधा हेक्टरभन्दा बढी क्षेत्रफल प्रयोग गर्न पाइने छैन।

(५) उपनियम (१), (२), (३) र (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संरक्षित वन्यजन्तुको प्रजननस्थल, मुख्य वासस्थान, जैविक मार्ग, भू-क्षयको दृष्टिकोषणले जोखिमक्षेत्र तथा स्वीकृत कार्ययोजनाले संवेदनशील भनी किटान गरेको वनक्षेत्रमा पर्याप्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न पाइने छैन।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(२६)

(६) सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा ऐन र यस नियमावलीले निषेध गरेका कार्यका साथै अनुसूची-३० बमोजिम निषेध गरिएका कार्य गर्न पाइने छैन ।

(७) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत भएको पर्यापर्यटन व्यवस्थापन योजना बमोजिम हुने गरी प्रतिस्पर्धाका आधारमा छनौट भएका निजी क्षेत्र वा संघ संस्थासँग साझेदारीमा सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

६७. **सामुदायिक वनमा वन्यजन्तु पालन सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) संरक्षित क्षेत्रभन्दा बाहिरका सामुदायिक वनका उपभोक्ता समूहले वन्यजन्तु पालन गर्न चाहेमा डिभिजन वन कार्यालयले सम्बन्धित समूहलाई सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा समावेश गर्न लगाउनु पर्नेछ । यसरी कार्ययोजनामा समावेश गर्नुअघि उपभोक्ता समूहले सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

(२) सामुदायिक वनका समूहले प्रचलित राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन तथा नियमावली बमोजिम संरक्षित वन्यजन्तुको सूचीमा रहेका बाहेकका प्रजाति मात्र पालन गर्न सक्नेछ ।

(३) सङ्कटापन्न वन्यजन्तुको पालन, निकासी वा पैठारी गर्नु पर्ने अवस्थामा सङ्कटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण सम्बन्धी प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

(४) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई विउ प्राणीको व्यवस्था, पालन गरेका वन्यजन्तुको प्रजनन, आखेटोपहार व्यवस्थापन, वन्यजन्तुको स्वास्थ्य, रोग, व्याधिको व्यवस्थापन र दस्तुरको बिषय, प्राविधिक समिति सम्बन्धी व्यवस्था, अनुगमन तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको मापदण्ड बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिमका कार्यको कार्यान्वयन डिभिजन वन कार्यालयको प्राविधिक सहयोग र स्थानीय तहसँगको समन्वयमा गर्नु पर्नेछ र आवश्यकता अनुसार मन्त्रालयमा वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी कार्य हेर्ने महाशाखाले प्राविधिक व्यवस्थापन, अभिलेखन र नियमनको कार्य गर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(२७)

(६) सामुदायिक वनमा वन्यजन्तु पालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानुनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

(७) यस नियम बमोजिम सामुदायिक वनमा वन्यजन्तु पालनका लागि अनुमति दिँदा पाँच हजार रुपैयाँ दस्तुर लिनु पर्नेछ ।

६८. सामुदायिक वनको केही भाग गरिबीको रेखामुनिका उपभोक्तालाई उपलब्ध गराउन सक्ने: (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनको उपयोग गरी आयआर्जनको लागि सामुदायिक वनको कुनै भाग त्यस्तो उपभोक्ता समूहभित्रका गरिबीको रेखामुनि रहेका उपभोक्ताको छुट्टै समूह बनाई प्रयोग गर्न दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सामुदायिक वनको जग्गा प्रयोग गर्न दिने विषय सम्बन्धित सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको गरिबीको रेखामुनि रहेका उपभोक्ता पहिचान गर्नको लागि नेपाल सरकारको सम्बन्धित निकायले प्रदान गरेको गरिब परिवार सम्बन्धी परिचय पत्रलाई आधार मान्नु पर्नेछ । त्यस्तो परिचय पत्र नभएको अवस्थामा उपभोक्ताको स्वामित्वमा रहेको जमिन र त्यस्तो जमिनमा भएको उत्पादनबाट परिवारलाई खान पुग्ने अवधि, रोजगारी र आयआर्जनको अवस्था, पशुपंक्षी संख्या, आर्थिक तथा सामाजिक अवसरमा पहुँच आदि कुराको आधारमा उपभोक्ताको सम्पन्नताको स्तरीकरण गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस नियम बमोजिम गरिबीको रेखामुनिका उपभोक्तालाई आयआर्जनका लागि सामुदायिक वनको कुनै भाग उपलब्ध गराउँदा त्यस्ता उपभोक्तामध्ये अतिविपन्न, भूमिहीन, एकल महिला, सीमान्तकृत र भूमिहीन दलित परिवारलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (३) र (४) बमोजिम पहिचान भएका उपभोक्ता घरधुरीलाई उपनियम (१) बमोजिम वनक्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न दिँदा एकल रुपमा वा सामुहिक रुपमा आयआर्जनका लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले उपयुक्त ठानेको त्यस्तो सामुदायिक वनक्षेत्रको कुनै भाग दिन सक्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(२८)

(६) उपनियम (५) बमोजिम वनक्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न दिँदा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र गरिबीको रेखामुनि रहेका घरधुरीको समूहबीच अनुसूची-३१ बमोजिमको ढाँचामा सम्झौता गर्नु पर्नेछ ।

(७) उपनियम (६) बमोजिम सम्झौता गर्दा त्यस्तो वनक्षेत्रमा त्यस्ता घरधुरीले सञ्चालन गरेको आयआर्जनका क्रियाकलापबाट प्राप्त आय सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको कार्ययोजनाको अवधिसम्मको लागि मात्र दिनु पर्नेछ ।

(८) उपनियम (१) बमोजिम गरिबीको रेखामुनि रहेका उपभोक्तालाई वनक्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न दिँदा नियम ५९ को नियम उपनियम (१३) बमोजिम सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको कार्ययोजनाको अवधिसम्मको लागि मात्र दिनु पर्नेछ ।

(९) उपनियम (८) बमोजिमको अवधि समाप्त भएपछि गरिबीको रेखामुनि रहेका उपभोक्तालाई पुनः वनक्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न दिँदा उपनियम (३) बमोजिम गरिबीको अवस्था हेरी गरिबीको रेखामुनि नै रहेका उपभोक्तालाई प्रयोग गर्न दिनु पर्नेछ ।

६९. **मापदण्डको पालना र उत्तरदायित्व:** (१) सामुदायिक वनमा आधारित वन उद्यम, पर्यापर्यटन र आय आर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम पालना गर्नुपर्ने सामाजिक, आर्थिक र वातावरणीय मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(२) साझेदारीमा सामुदायिक वनमा आधारित वन उद्यम र पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा सामुदायिक वनको संरक्षण, व्यवस्थापन र सदुपयोग सम्बन्धी ऐन, यस नियमावली र स्वीकृत विधान तथा कार्ययोजना बमोजिम उपभोक्ता समूहले गर्नुपर्ने भनी उल्लेख गरिएका काम, कर्तव्य, अधिकार, उत्तरदायित्व र जिम्मेवारी त्यस्ता साझेदारमा हस्तान्तरण भएको मानिने छैन ।

७०. **सामुदायिक वनमा चक्काबन्दी व्यवस्थापन:** (१) दुई वा दुई भन्दाबढी सामुदायिक वनलाई उपभोक्ताको सहमतिमा एकतिर गरी वन संवर्द्धन प्रणाली अपनाउन डिभिजन वन कार्यालयले संयुक्त वन कार्ययोजना बनाई निर्देशनालय समक्ष स्वीकृतिका लागि पेश गर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(२९)

(२) उपनियम (१) बमोजिम पेस भएको कार्ययोजना निर्देशकले स्वीकृत गरी कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयमा पठाउनेछ ।

(३) ऐनको दफा ३० को उपदफा (२) बमोजिम ठूलो वनक्षेत्र र छरिएर रहेको वस्तीका कारण व्यवस्थापन गर्न कठिनाई भएका सामुदायिक वनलाई टुक्र्याउन आवश्यक देखेमा स्थानीय समुदायले सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम निवेदन पेस भएमा डिभिजन वन कार्यालयले प्राविधिक खटाई सोको यकिन गरी स्थलगत प्रतिवेदन सहित सामुदायिक वन टुक्र्याउनका लागि निर्देशकको सहमति लिनु पर्नेछ ।

(५) निर्देशकको सहमति प्राप्त भएमा डिभिजनल वन अधिकृतले सामुदायिक वनलाई टुक्र्याई ऐन तथा नियमावलीको अधीनमा रही उपभोक्ता समूह गठन गर्न लगाई त्यस्तो वन उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गर्न सक्नेछ ।

७१. **सामुदायिक वनमा गर्न नहुने कार्य:** (१) सामुदायिक वनमा ऐन, यस नियमावली तथा स्वीकृत कार्ययोजनाले निषेध गरेका कुनै पनि कार्य गर्नु गराउनु हुँदैन ।

तर स्वीकृत कार्ययोजनाको अधीनमा रही वन पैदावारको घाटागद्दी निर्माण गरी घेराबार गर्न समूहको दैनिक कार्य सञ्चालनको लागि सो कार्ययोजनामा तोकिएको स्थानमा धातुको छड, सिमेन्ट र कन्क्रिट प्रयोग नगरी समूहको कार्यालय भवन निर्माण गर्न, वनको संरक्षणका लागि टहरा वा छाप्रो वा मचान बनाउन सकिनेछ ।

(२) ऐन र यस नियमावलीमा व्यवस्था भए बमोजिम बाहेक नेपाल सरकारको स्वीकृति नलिई सामुदायिक वनको जग्गा कसैलाई पनि प्रयोग गर्न दिनु हुँदैन ।

(३) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफूलाई हस्तान्तरण गरेको सामुदायिक वनमा कुनै पनि किसिमको अतिक्रमण हुन नदिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ र कुनै अतिक्रमण भएकोमा डिभिजन वन कार्यालयको समन्वयमा हटाउनु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(३०)

परिच्छेद-८

कबुलियती वन सम्बन्धी व्यवस्था

७२. व्यवसायिक कबुलियती वनका लागि विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने: (१) डिभिजन वन कार्यालयले रणनीतिक योजनाको अधीनमा रही व्यवसायिक कबुलियती वन उपलब्ध गराउन सकिने वनक्षेत्रको विवरण बार्षिक रूपमा अद्यावधिक गरी विभाग तथा मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको विवरणमा देहायको वनक्षेत्रलाई समेट्नु पर्नेछ:-

- (क) झाडी बुट्यान भएको,
- (ख) बीस प्रतिशतभन्दा कम छत्र घनत्व भएको,
- (ग) अतिक्रमण भई फिर्ता लिएको क्षेत्र वा अतिक्रमण हटाई फिर्ता लिएको क्षेत्र वा अतिक्रमण हुनसक्ने,
- (घ) प्राकृतिक विपद्का कारण क्षति भई पुनर्स्थापना वा पुनः उकास भएको,
- (ङ) भू-संरक्षणको हिसाबले संवेदनशील तथा संरक्षण गर्नुपर्ने,
- (च) प्राकृतिक संरचनामा कुनै किसिमको परिवर्तन नगरी अध्यात्मिक वा साँस्कृतिक पर्यापर्यटनको लागि उपयुक्त रहेको,
- (छ) रणनीतिक योजनाले कबुलियती वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्न सकिने गरी

तोकेको ।

७३. व्यवसायिक कबुलियती वनको संरक्षण: (१) कबुलियती वन लिने सङ्गठित संस्थाले कबुलियती वनको संरक्षणको लागि कुनै सहयोग माग गरेमा डिभिजन वन कार्यालयले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन र अन्य निकाय समक्ष सहयोगका लागि सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(२) कबुलियती वन उपलब्ध गराउँदाका बखत त्यस्तो वनक्षेत्रमा रहेका रुख ढलेमा सङ्गठित संस्थाले डिभिजन वन कार्यालयलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ । त्यसरी रुख ढलेको जानकारी प्राप्त भएमा

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

डिभिजन वन कार्यालयले त्यस्ता रुख यस नियमावलीमा भएको व्यवस्था बमोजिम सङ्कलन गर्नु पर्नेछ ।

(३) कबुलियती वन उपलब्ध गराउँदाका बखत त्यसमा रहेका रुख कबुलियती वनको स्वीकृत कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्दा वा अन्य कुनै मनासिव कारणले हटाउनु पर्ने भएमा विभागको निर्देशन लिई डिभिजन वन कार्यालयले हटाउन सक्नेछ ।

७४. **वन पैदावारको उत्पादन र उपयोग:** (१) कबुलियती वन लिने सङ्गठित संस्थाले कबुलियती वनमा वृक्षारोपण गरेको वन पैदावारको प्रजाति र परिमाण खुलाई प्रत्येक वर्ष डिभिजन वन कार्यालयमा प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ ।

(२) कबुलियती वनको वन पैदावार सङ्कलन, बिक्री वितरण र ओसारपसार गर्दा डिभिजन वन कार्यालयको टाँचा र सिल प्रयोग गरी ओसारपसार गर्नु पर्नेछ ।

७५. **व्यवसायिक कबुलियती वन फिर्ता लिन सकिने:** (१) संघीय वन ऐन तथा नियमावली बमोजिम कबुलियती वन लिने सङ्गठित संस्था वा समूहले पालना गर्नुपर्ने शर्त पालना नगरेको भनी कोही कसैले उजुर गरेमा वा कुनै स्रोतबाट कबुलियती वनमा निषेधित कार्य गरेको भन्ने सूचना प्राप्त भएमा डिभिजन वन कार्यालयले प्राविधिक कर्मचारी खटाउनु पर्नेछ र त्यसरी खटिई गएका कर्मचारीले कबुलियती वन लिने सङ्गठित संस्था वा निजको प्रतिनिधिको रोहबरमा स्थलगत निरीक्षण गरी सोको प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम पेस भएको स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदनबाट कबुलियती वन लिने सङ्गठित संस्थाले निषेधित कार्य गरेको देखिन आएमा डिभिजनल वन अधिकृतले सम्बन्धित कबुलियती वन लिने सङ्गठित संस्था वा समूहलाई बढीमा पन्ध्र दिनको म्याद दिई सफाई पेस गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम सङ्गठित संस्था वा समूहले पेस गरेको सफाई सन्तोषजनक नभएमा त्यस्तो सफाई पेस भएको मितिले पैंतिस दिनभित्र डिभिजनल वन अधिकृतले प्रमाणपत्र खारेज गरी कबुलियती वन फिर्ता लिन सक्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(४) उपनियम (३) बमोजिम डिभिजनल वन अधिकृतले कबुलियती वन फिर्ता लिएको जानकारी विभाग, मन्त्रालय र निर्देशनालयलाई गराउनु पर्नेछ ।

(५) व्यवसायिक कबुलियती वन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था संघीय वन ऐन तथा नियमावली बमोजिम हुनेछ ।

७६. **गरिबीको रेखामुनि रहेका जनताका लागि कबुलियती वन उपलब्ध**

गराउन सकिने: (१) ऐनको दफा ३२ को प्रयोजनका लागि डिभिजनल वन अधिकृतले गरिबीको रेखामुनि रहेका जनताका लागि कबुलियती वन समूह गठन गरी प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनको कुनै भाग कबुलियती वनको रूपमा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कबुलियती वन लिन चाहने समूहले सम्बन्धित सब-डिभिजन वन कार्यालय मार्फत डिभिजन वन कार्यालयमा समूह गठन तथा कार्ययोजना तयार गर्न निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम निवेदन दिँदा कबुलियती वन समूहमा कम्तीमा पाँच घरधुरीको सहभागिता हुनु पर्नेछ र सोको लागि घरधुरी पहिचान गर्दा डिभिजन वन कार्यालयले स्थानीय तहको सम्बन्धित वडा कार्यालयको परामर्श लिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (२) बमोजिम कबुलियती वन लिन चाहने व्यक्तिको मानव विकास सूचकांकको परीक्षण/सम्पन्नता स्तरीकरण गरी गरिबीको रेखामुनि रहेको यकिन गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (२) बमोजिम माग गरिएको वनक्षेत्र कबुलियती वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त हुने देखिएमा डिभिजन वन कार्यालयले कबुलियती वन समूह गठन तथा कार्ययोजना तयार गर्न प्राविधिक कर्मचारी खटाउनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम खटिएको कर्मचारीले कबुलियती वन समूह गठन गरी समूहको सहभागितामा अनुसूची-३२ मा उल्लिखित विषय समावेश हुने गरी कार्ययोजना तयार गर्नु पर्नेछ ।

(७) यस नियम बमोजिमको कबुलियती वन समूहको कार्ययोजना त्यस्तो समूहको निर्णय र सम्बन्धित सब-डिभिजन वन

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

कार्यालयको सिफारिस सहित डिभिजन वन कार्यालयमा स्वीकृतिका लागि पेस गर्नु पर्नेछ ।

(८) डिभिजनल वन अधिकृतले यस नियम बमोजिमको कबुलियती वन समूह गठनको लगत राखी कबुलियती वन समूहको कार्ययोजना स्वीकृत गरी अनुसूची-३३ बमोजिमको ढाँचामा कबुलियतनामा गराई एक सय रुपैयाँ दस्तुर लिई अनुसूची-३४ बमोजिमको ढाँचामा प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(९) यस नियम बमोजिम गरिवीको रेखामुनिका जनतालाई एक पटकमा दश वर्षको लागि कबुलियती वन उपलब्ध गराइनेछ ।

(१०) डिभिजनल वन अधिकृतले यस नियम बमोजिम कबुलियती वन समूहलाई उपलब्ध गराएको वनक्षेत्रको अभिलेख राख्नु पर्नेछ र त्यसको वार्षिक विवरण निर्देशनालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(११) यस नियम बमोजिम कबुलियती वन समूहलाई उपलब्ध गराइएको कबुलियती वनको हकमा वार्षिक दस्तुर लाग्ने छैन ।

(१२) यस नियम बमोजिमका कबुलियती वन समूहका घरधुरी सदस्य छुट्टी भित्र भएमा एक वर्षका लागि कबुलियती वनको उपयोग गर्ने प्रयोजनका लागि एकाधरकै मानिने छ । कुनै सदस्यले कबुलियती वन समूह छोडी गएमा निजको कबुलियती वन समूहको सदस्यता स्वतः रद्द हुनेछ ।

(१३) उपनियम (३) बमोजिमको कबुलियती वन समूहमा रहेको घर परिवारको संख्या पाँचभन्दा कम भएमा त्यस्तो वनक्षेत्र कबुलियती वनको रूपमा कायम रहने छैन ।

(१४) कबुलियती वन समूह गठन तथा कार्ययोजना तयार गर्न, सोको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित स्थानीय तह र सो अन्तर्गतका वडा कार्यालयले आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ । अन्य संघ संस्थाले स्वीकृत कार्ययोजनाको अधीनमा रही डिभिजनल वन अधिकृतको सहमतिमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

७७. पुनः कबुलियती वन उपलब्ध गराउन सकिने: (१) नियम ७६ को उपनियम (९) बमोजिमको अवधि समाप्त भएपछि गरिवीको रेखामुनिका

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

जनताले पुनः कबुलियती वन लिन चाहेमा त्यस्ता जनताको समूहलाई पुनः कबुलियती वन उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम पुनः कबुलियती वन उपलब्ध गराउँदा कबुलियती वन लिन चाहने व्यक्तिको मानव विकास सूचकाङ्कको परीक्षण गरी गरिवीको रेखामुनि रहेको यकिन गरेर मात्र उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) यस नियम बमोजिम गरिवीको रेखामुनि रहेका जनतालाई पुनः कबुलियती वन उपलब्ध गराइएमा त्यस्तो वनको अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

७८. प्रमाणपत्रको नक्कल दिन सकिने: (१) कबुलियती वनको प्रमाणपत्र हराएमा, च्यालिएमा, नष्ट भएमा वा अरु कुनै प्रकारले काम नलाग्ने भई प्रतिलिपि लिन परेमा डिभिजन वन कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको निवेदन पर्न आएमा डिभिजन वन कार्यालयले एक सय रुपैयाँ दस्तुर लिई कबुलियती वनको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि दिनु पर्नेछ ।

७९. कबुलियती वनको व्यवस्थापन: (१) नियम ७६ बमोजिमको कबुलियती वनमा रहेका वन पैदावारको संरक्षण र उपयोग स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(२) नियम ७६ बमोजिमको कबुलियती वन समूहले प्रचलित कानूनको अधीनमा रही स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम वन उद्यम र वनमा आधारित पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(३) नियम ७६ बमोजिमको कबुलियती वन समूह गठन तथा कार्ययोजना तयार गर्न र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित स्थानीय तहले आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(४) कबुलियती वन समूहले स्वेच्छाले कबुलियती वन फिर्ता गर्न चाहेमा डिभिजनल वन अधिकृतले कबुलियती वन फिर्ता लिई सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(५) कबुलियती वन समूहले स्वीकृत कार्ययोजनाको विपरीत हुने गरी कार्य गरेको कारणले कबुलियती वन फिर्ता लिनु परेमा डिभिजनल वन अधिकृतले नियम ७५ बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी कबुलियती वन फिर्ता लिन सक्नेछ ।

(६) कबुलियती वन समूहलाई कबुलियती वन उपलब्ध गराउँदाका बखत त्यसमा रहेका रुखको संरक्षण गरे बापत त्यस्ता रुख बिक्री गर्दा प्राप्त हुने रकमको बाँडफाँड देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) हस्तान्तरण भएको पाँच वर्षसम्ममा बिक्री भएमा प्राप्त रकमको पच्चीस प्रतिशत रकम सम्बन्धित कबुलियती वन समूहलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने,

(ख) हस्तान्तरण भएको पाँच वर्षभन्दा बढी समयमा बिक्री भएमा प्राप्त भएको रकमको पचास प्रतिशत रकम सम्बन्धित कबुलियती वन समूहलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने ।

(७) उपनियम (६) बमोजिमको रुखको सङ्कलन तथा बिक्री व्यवस्थापन डिभिजन वन कार्यालयले गर्नेछ ।

८०. टाँचाको प्रयोग सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नियम ७६ बमोजिमको कबुलियती वन समूहले अनुसूची-२१ बमोजिमको ढाँचा बनाई डिभिजन वन कार्यालयमा दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम डिभिजन वन कार्यालयले दर्ता भएका टाँचाको विवरण तयार गरी त्यस्तो विवरण निर्देशनालय र विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) नियम ७६ बमोजिमको कबुलियती वन समूहले रुख छपान, ढुवानी तथा ओसारपसार र बिक्री वितरण गर्दा उपनियम (१) बमोजिमको टाँचा लगाउनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिमको कबुलियती वन समूहको टाँचाको प्रयोग र सुरक्षाको जिम्मेवारी त्यस्तो कबुलियती वन समूहको अध्यक्षको हुनेछ। कुनै कारणबाट टाँचा हराएमा वा नासिएमा डिभिजन

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

वन कार्यालयमा तत्काल जानकारी दिई पुरानो टाँचा रद्द गराई नयाँ टाँचा दर्ता गरी प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम रद्द गरेको पुरानो टाँचा र दर्ता गरेको नयाँ टाँचाको जानकारी डिभिजन वन कार्यालयले विभाग, सबै प्रदेश अन्तर्गतका निर्देशनालय र सबै प्रदेश अन्तर्गतका डिभिजन वन कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

३) कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० मा राखिएका सामुदायिक वन र कबुलियती वनसँग सम्बन्धित अनुसूचीहरू

अनुसूची -२०

(नियम ५२ को उपनियम (६) र नियम ६३ को उपनियम (६) र (७) सँग
सम्बन्धित)

साझेदारी वन/सामुदायिक वनको वन पैदावार ओसारपसार अनुमति पत्रको ढाँचा

श्री उपभोक्ता समूह
..... ।

श्री
..... ।

यस समूहको निर्णय/सङ्कलन इजाजतपत्र अनुसार तपसिल बमोजिमको
..... वन पैदावार दिनभित्र स्थानबाट
..... स्थानसम्म उठाई लैजाने गरी यो अनुमतिपत्र दिइएको छ ।
सम्बन्धित सब-डिभिजन वन कार्यालयमा अनिवार्य रूपमा चेकजाँच तथा दरपिठ
गराई लैजानु होला ।

तपसिल

क्र.सं.	अन्य वन पैदावारको नाम	परिमाण	दर प्रति इकाई	कूल रकम जम्मा (रु.)	प्रयोग गरिएको टाँचा र सील

अनुमतिपत्र बुझिलिनेको,-

नाम:

दस्तखत:

मिति:

बोधार्थ/कार्यार्थ

१. डिभिजन वन कार्यालय,

२. सब-डिभिजन वन कार्यालय ।

अनुमतिपत्र दिनेको,-

नाम:

दस्तखत:

मिति:

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(३८)

अनुसूची -२१

(नियम ५३ को उपनियम (१), नियम ६४ को उपनियम (१) र नियम ८० को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

उपभोक्ता समूहले प्रयोग गर्ने फलामे टाँचाको ढाँचा

द्रष्टव्यः

- (१) डाइमिटर १.४ (३.५ सी.एम) इन्चको गोल आकारमा बीचमा रुख रोपौ वन जोगाऔं लोगो राख्ने र चारैतिर देहाय बमोजिमको **National Database** अनुसार **Code** राख्ने:
- (क) डिभिजन वन कार्यालयको कोड,
 - (ख) सब-डिभिजन वन कार्यालयको कोड,
 - (ग) उपभोक्ता समूह रहेको स्थानीय तहको कोड,
 - (घ) डिभिजन वन कार्यालयले सामुदायिक वन, साझेदारी वन वा कबुलियती वनको लागि अङ्कमा दिउको नम्बर कोड ।
- (२) यसरी बनाइने टाँचा फलामको बनाउनु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(३९)

अनुसूची -२२

(नियम ५५ को उपनियम (५) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वनको उपभोक्ता समूहको विधानमा समावेश हुनुपर्ने विषय

१. प्रस्तावना, परिभाषा
२. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नाम, ठेगाना
३. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको उद्देश्य
४. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको छाप
५. सामुदायिक वन व्यवस्थापन क्षेत्रभित्रका घरघुरी तथा जनसंख्याको विवरण
६. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको काम, कर्तव्य र अधिकार
७. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र समितिको पदावधि तथा गठन विधि
८. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिका सदस्यको नामावली
९. साधारण सभा तथा समितिको बैठक कार्यविधि
१०. प्रचलित कानून बमोजिमको अपराध नियन्त्रण
 - (क) कार्ययोजना विपरीत कार्य गर्ने समूह सदस्यलाई गरिने सजाय, जरिवाना र अपनाउनु पर्ने कार्यविधि
 - (ख) कार्ययोजना विपरीत कार्य गर्ने समूहबाहिरका व्यक्तिलाई गरिने सजाय, जरिवाना र अपनाउनु पर्ने कार्यविधि
 - (ग) समुदायमा आधारित चोरी सिकार नियन्त्रण तरिका
११. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको आर्थिक कार्यविधि
 - (क) कोष व्यवस्थापन तथा लेखा प्रणाली
 - (ख) बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, स्वीकृति, कार्यान्वयन र अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था
 - (ग) स्वीकृत बजेट खर्च गर्ने र अभिलेख राख्ने कार्यविधि
 - (घ) बरबुझारथ, लेखापरीक्षण, कोषको हिनामिना नियन्त्रणको व्यवस्था, सुशासनका मापदण्ड
 - (ङ) मासिक र वार्षिक आर्थिक विवरण
 - (च) उपभोक्ता र उपभोक्ता समितिको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी काम र कर्तव्य

सामुदायिक वन र कञ्जुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

१२. अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन

१३. अन्य आवश्यक कुरा

द्रष्टव्यः

१. विधानको अनुसूचीमा उपभोक्ता समूहका सदस्य परिवारको पुरुष र महिला मुलीको नामावली समावेश गर्नु पर्नेछ ।
२. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट आर्थिक लाभ प्राप्त गर्ने व्यक्ति उपभोक्ता समूहको कार्यसमितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष वा सदस्य बन्न पाइने छैन ।
३. उपभोक्ता समूहको कार्यसमितिको पदावधि सकिनु अगावै नयाँ कार्यसमिति चयन गरी कार्यसमितिको पदावधि सकिएको पन्ध्र दिनभित्र नयाँ कार्यसमितिलाई जिम्मेवारी हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(४९)

अनुसूची-२३

(नियम ५५ को उपनियम (७) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वन उपभोक्ता दर्ताको प्रमाणपत्रको ढाँचा

प्रदेश सरकार

..... मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय,

मिति:

प्रमाणपत्र नम्बर

श्री सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह

यस कार्यालयको मिति को निर्णय अनुसार कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र नियमावली, २०८० ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी त्यस सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई दर्ता गरी यो प्रमाणपत्र दिइएको छ ।

समूह दर्ता नम्बर:

उपभोक्ता समूहको विवरण:

उपभोक्ता समूहको क्षेत्र:

घरधुरी संख्या:

कूल जनसंख्या:

प्रमाणपत्र दिने अधिकृतको,-

नाम:

पद:

दस्तखत:

मिति:

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(४२)

नवीकरण सम्बन्धी विवरण:

क्र.सं.	नवीकरण मिति	हस्ताक्षर

द्रष्टव्य:

१. यो प्रमाणपत्र वापत एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।
२. यो प्रमाणपत्र स्वीकृत कार्ययोजना समाप्त भई नयाँ कार्ययोजना स्वीकृत गर्दा एक सय दस्तुर बुझाई नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।
३. यो प्रमाणपत्र हराएमा, च्यातिएमा वा नासिएमा अर्को प्रमाणपत्र लिन एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(४३)

अनुसूची-२४

(नियम ५९ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वन हस्तान्तरणको लागि दिइने निवेदनको ढाँचा

श्री डिभिजनल वन अधिकृत ज्यू,

..... डिभिजन वन कार्यालय,

..... ।

कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र वन नियमावली, २०८० को अधीनमा रही संलग्न वन कार्ययोजना अनुसार सामुदायिक वनको रूपमा संरक्षण, संवर्द्धन र सदुपयोग गर्न चाहेकोले देहायको विषयमा प्राविधिक सहयोग सहित र देहायको वनक्षेत्र यस उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गरी दिन हुन यो निवेदन पेस गरेका छौं ।

१. प्राविधिक सहयोग

- (क) सामुदायिक वन कार्ययोजना तयारी/नवीकरण
- (ख) वन स्रोत सर्वेक्षण
- (ग) वन व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण तथा वन संवर्द्धन
- (घ) वन्यजन्तु संरक्षण तथा व्यवस्थापन
- (ङ) पर्यापर्यटन तथा वन उद्यम स्थापना तथा सञ्चालन
- (च) वन्यजन्तु पालन

२. वनको विवरण

- (क) वनको नाम र ठेगानः
- (ख) चारकिल्लाः
- (ग) क्षेत्रफल र प्रमुख प्रजातिः

निवेदक

उपभोक्ता समूहको तर्फबाट

क्र.सं.

नाम

पद

दस्तखत

१.

२.

३.

मिति:

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(४४)

अनुसूची-२५

(नियम ५९ को उपनियम (९) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा समावेश हुनुपर्ने विषय

१. विषयसूची
२. सामुदायिक वन र समूहको भौगोलिक अवस्थिति (चारकिल्ला, नापीको नक्सा र फिल्डबुक सहित)
३. वनको किसिम मुख्य प्रजाति
४. वन पैदावारको माग र आपूर्तिको अवस्था
५. समूहको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था
६. विगतका वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको समीक्षा
७. वनस्रोत सर्वेक्षण, विश्लेषण, वन संवर्द्धन प्रणाली तथा व्यवस्थापन
 - (क) भू-उपयोग (पानीका मुहान, खोला, ताल, भीर, घाँसेमैदान, उत्पादन तथा संरक्षण क्षेत्र)
 - (ख) ब्लक/कम्पार्टमेण्ट विभाजन, ब्लक/कम्पार्टमेण्ट अनुसारको वन मौज्दात
 - (ग) वन संवर्द्धन प्रणालीको छनौटको आधार
 - (घ) वन संवर्द्धन प्रणाली तथा क्रियाकलाप, कार्यान्वयन समय तालिका, वार्षिक स्वीकार्य कटान
 - (ङ) वन पैदावार सङ्कलन चक्र तथा पुनरोत्पादन तरिका
८. वन पैदावार उत्पादन र आपूर्तिको तरिका
 - (क) वन पैदावार कटान, सङ्कलन तथा घाटगद्दी गर्ने समय तालिका
 - (ख) वन पैदावारको मूल्य निर्धारण
 - (ग) घाटगद्दीबाट वन पैदावार बिक्री वितरण व्यवस्थापन र नियन्त्रण तरिका
९. संरक्षण तथा संवर्द्धन कार्य व्यवस्थापन
 - (क) वन डढेलो तथा चरिचरन नियन्त्रण
 - (ख) एकीकृत रोग किरा तथा मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण
 - (ग) वन अतिक्रमण, चोरी सिकार तथा कटानी नियन्त्रण

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(४५)

- (घ) वन्यजन्तु तथा जैविक मार्ग संरक्षण
- (ङ) वातावरणीय सेवा मूल प्रवाहीकरण
- (च) पानीको मुहान, खोला किनार, सिमसार, जलाधार संरक्षण तथा भू-क्षय नियन्त्रण
- (छ) जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका उपाय
- (ज) वन संवर्द्धनका क्रियाकलाप
- (झ) वन सम्बन्धी परम्परागत ज्ञान र प्रथाजनित अभ्यास
- १०. वन पैदावारमा आधारित आय-आर्जन, सिप विकास, उद्योग तथा पर्यापर्यटन सम्बन्धी व्यवस्था
- ११. वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था
- १२. व्यवस्थापन कार्ययोजना अवधिको लागि वार्षिक क्रियाकलाप तथा बजेट
- १३. छिमेकी समूहसँग सहकार्य तथा साझेदारीको व्यवस्था
- १४. व्यवस्थापन कार्ययोजनाको वित्तीय विश्लेषण
- १५. व्यवस्थापन कार्ययोजनाको पुनरावलोकन, अनुगमन, मूल्याङ्कन
- १६. अन्य आवश्यक कुरा

द्रष्टव्य: यो कार्ययोजनामा सामुदायिक वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तुको वैज्ञानिक र स्थानीय नाम उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

अनुसूची-२६

(नियम ५९ को उपनियम (१०) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वन हस्तान्तरणको प्रमाणपत्र

प्रदेश सरकार

..... मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय,

मिति:

प्रमाणपत्र नम्बर:

श्री उपभोक्ता समूह,

.....

.....

कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र वन नियमावली, २०८० को अधीनमा रही देहायको प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनक्षेत्र यसैसाथ संलग्न कार्ययोजना बमोजिम व्यवस्थापन गरी सदुपयोग गर्न सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरी यो प्रमाणपत्र दिइएको ।

सामुदायिक वनको विवरण:

नाम:

चारकिल्ला:

क्षेत्रफल

प्रमाणपत्र दिने डिभिजनल वन अधिकृतको,-

नाम, थर:

दस्तखत:

मिति:

ट्रष्टब्य:

१. यो प्रमाणपत्र वापत एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।
२. यो प्रमाणपत्र हराएमा, च्यातिएमा वा नासिएमा अर्को प्रमाणपत्र लिन एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(४७)

अनुसूची-२७

(नियम ५९ को उपनियम (१७) सँग सम्बन्धित)

संक्षिप्त कार्ययोजनामा समावेश गर्नुपर्ने विषय

..... सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह

.....

संक्षिप्त कार्ययोजना

कार्ययोजनाको अवधि: आ.व. देखि आ.व. सम्म

१. समूह दर्ता नं. र मिति
२. सामुदायिक वन हस्तान्तरण मिति
३. हालको उपभोक्ता घरधुरी संख्या
४. सामुदायिक वनको चार किल्ला
५. सामुदायिक वनको क्षेत्रफल
६. वनको किसिम र मुख्य प्रजाति
७. साविक कार्ययोजनाको वनको मौज्दात
८. साविक कार्ययोजनाको बार्षिक सङ्कलन गर्न सकिने काठ, दाउराको परिमाण
९. समूहको आन्तरिक खपतको लागि काठ, दाउराको मूल्यदर
१०. साविक कार्ययोजनाको बार्षिक सङ्कलन गर्न सकिने जडीबुटीको परिमाण र सङ्कलन समय तालिका
११. सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था
१२. अपराध र दण्ड सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
१३. सामुदायिक वनको नक्सा र फिल्डबुक
१४. सामुदायिक वनको बार्षिक कार्यक्रम र बजेट तालिका

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

अनुसूची-२८

(नियम ६२ को उपनियम (१९) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वनको वन पैदावार सङ्कलन अनुमतिपत्रको ढाँचा

..... उपभोक्ता समूह

.....

मिति:

उपभोक्ता समूहको दर्ता नं.

अनुमतिपत्र नम्बर

श्री

..... ।

यस उपभोक्ता समूहले व्यवस्थापन र संरक्षण गरेको सामुदायिक वनको तपसिलमा उल्लिखित वन पैदावार सङ्कलन गर्न लाग्ने मूल्य लिई यो सङ्कलन अनुमतिपत्र दिइएको छ ।

क्र.सं.	वन पैदावारको नाम र जात	इकाई	परिमाण	टाँचा लगाउनु पर्ने भए सोको विवरण	कैफियत

अनुमतिपत्र बुझी लिनेको,-

नाम:

दस्तखत:

मिति:

बोधार्थ/कार्यार्थ

१. वन कार्यालय,

२. उपभोक्ता समूह ।

टिप्पण्यः यो अनुमति पत्रको लागि एक सय रुपैयाँ दस्तुर लिनु पर्नेछ ।

अनुमतिपत्र दिनेको,-

नाम:

दस्तखत:

मिति:

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(४९)

अनुसूची-२९

(नियम ६३ को उपनियम (१) र उपनियम (३) सँग सम्बन्धित)

सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्री वितरण रसिदको ढाँचा

..... उपभोक्ता समूह

.....

.....

मिति:

उपभोक्ता समूहको दर्ता नं.

रसिद नं.

श्री

..... ।

क्र.सं.	वन पैदावारको नाम र जात		इकाई	परिमाण	कूल रकम (रु.)	कैफियत

रसिद बुझिलिनेको,-

नाम:

दस्तखत:

मिति:

रसिद दिनेको,

नाम:

दस्तखत:

पद:

मिति:

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

(५०)

अनुसूची-३०

(नियम ६६ को उपनियम (१) र (६) सँग सम्बन्धित)

सम्भाव्य पर्यापर्यटन कार्यक्रम सम्बन्धी क्रियाकलापहरू

(क) सामुदायिक वन क्षेत्रमा सञ्चालन गर्न सकिने सम्भाव्य पर्यापर्यटन कार्यक्रम सम्बन्धी क्रियाकलापहरू

१. सामुदायिक वनभित्र वा आसपासका ऐतिहासिक, धार्मिक र पुरातात्विक महत्वका मठ, मन्दिर, चैत्य, गुम्बा, गढी, गुफा, झरना, सिमसार लगायतका सम्पदाको संरक्षण, व्यवस्थापन र विकासमा टेवा पुग्ने गरी अवलोकन भ्रमण, पदयात्रा, वन विहार, पौडी पोखरी, जलविहार जस्ता कार्य सञ्चालन,
२. प्राकृतिक सौन्दर्य, भू-दृष्य तथा वन्यजन्तु अवलोकनको लागि मचान वा स्पट निर्माण र सञ्चालन,
३. वनमा पड्ने काष्ठ, गैहकाष्ठ वनस्पति प्रजाति र वन्यजन्तु लगायत जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी सूचना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन,
४. असहाय, घाइते, मुद्दाको रोहमा प्राप्त भएका तथा उद्धार गरिएका वन्यजन्तु पालन तथा व्यवस्थापन र वन्यजन्तु संरक्षण शिक्षा सञ्चालन,
५. जङ्गली पुष्प बगैँचा, विभिन्न प्रजातिका बिरुवा रोपण, वनजन्य फलफूल खेती, जैविक विविधता पार्क, इको-बाल उद्यान आदि निर्माण र सञ्चालन,
६. न्युनतम क्षेत्रफल ओगट्ने गरी रोपकोर्स, जिपकोष्टर, बञ्जीजम्प, चिल्ड्रेन पार्क, पिकनिक स्पट, चमेनागेह, अतिथिगृह, पार्किङ्ग, मन्दिर, गुम्बा आदिमा प्रवेश गर्ने प्रवेशद्वार, शौचालय, रेष्टुरेन्ट, गिफ्ट सप, चौकिदार तथा टिकट घर आदि निर्माण गर्ने,
७. बास, बेत, खरखडाई, ढुङ्गा जस्ता स्थानीय सामग्री र प्रविधि प्रयोग गरी स्वीकृत कार्ययोजनाले तोकेको स्थानमा कटेज, प्रतिकालय, गोलघर, आरामस्थल, अस्थायी पसल तथा रेष्टुरेन्ट निर्माण गरी सञ्चालन गर्न,
८. ढुङ्गा माटोको गोरेटो, पदमार्ग, हाइकिङ्ग रुट, बाकिङ्ग रुट, साइक्लिङ्ग रुट, आराम बेञ्च तथा कुर्चि, डस्टबिन, इको गार्डेन, दुबोको हरियाली चौर, गल्फ कोर्स, टेनिस कोर्ट, ब्याडमिन्टन कोर्ट, फुटबल तथा

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(५१)

भिलबल ग्राउण्ड, मनोरञ्जन डबली, टेण्टेड क्याम्प, पिकनिक स्पटको व्यवस्थापन गर्न

९. प्यारा ग्लाइडिङ्ग, हात्ती सफारी, हर्स राइडिङ्ग, बर्ड वाचिङ्ग, फिसिङ, साइक्लिङ्ग, क्यानोपीवाक, फोटो टुर व्यवस्थापन गर्न,
१०. फेन्सिङ्ग, तारबार वा जाली, पर्खाल आदिको माध्यमले क्षेत्र सुरक्षा गर्न ।

द्रष्टव्य- माथि उल्लिखित संरचना निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री हुनेगरी सकेसम्म धातुको छड, सिमेन्ट र कन्क्रिट प्रयोग नगरी गर्नु पर्नेछ ।

(ख) सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा निषेधित कार्य

१. प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनमा गर्न नहुने भनी ऐन र यस नियमावलीले निषेधित गरेका कार्य गर्न,
२. पर्यापर्यटनका लागि स्वीकृत कार्ययोजनामा गर्न सकिने भनी उल्लेख भएका कार्य बाहेकका कार्य गर्न,
३. नयाँ मोटर बाटो लगायतका पूर्वाधार निर्माण गर्न, पानीको स्रोत तथा खोलानाला थुन्न, बहाव परिवर्तन गर्न वा स्थानीयबासीले उपयोग गरी राखेको स्रोतमा कुनै पनि तरिकाबाट अवरोध पुऱ्याउन,
४. वन्यजन्तुलाई पक्रन, घाइते बनाउन वा मार्न वा दुःख दिन, वासस्थानमा असर पुऱ्याउन, होहल्ला गरी असर पर्ने कुनै क्रियाकलाप गर्न वा गराउन,
५. कार्ययोजनामा स्वीकृत भएको अवस्थामा बाहेक वनका वन पैदावार काट्न, उखेल्न, क्षति पुऱ्याउन, मास्न र ओसारपसार गर्न,
६. भू-आकृति, भू-दृष्य र विशेष भौगोलिक अवस्थालाई बिगार्न वा कुनै तरिकाबाट तोडमोड गर्न,
७. वातावरण प्रदूषित गर्ने क्रियाकलाप जस्तै माटो, पानी र ध्वनी तथा वायू प्रदूषण हुने क्रियाकलाप गर्न वा गराउन,
८. स्थानीय समुदायको संस्कृति र परम्परालाई नकारात्मक असर पुऱ्याउने क्रियाकलाप गर्न वा गराउन ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानुनमा भएको व्यवस्था

अनुसूची-३१

(नियम ६८ को उपनियम (६) सँग सम्बन्धित)

गरिबीको रेखामुनिका उपभोक्तालाई आयआर्जनको लागि सामुदायिक वनको कुनै भाग प्रयोग गर्न उपलब्ध गराउँदा गर्नु पर्ने सम्झौताको ढाँचा

..... जिल्ला पालिका वडा नं.स्थित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह (यस भन्दा पछि "पहिलो पक्ष" भनिएको) ले कार्ययोजनामा उल्लेख गरे अनुसारको विपन्न वर्ग संलग्न भएको समूह (यसपछि "दोश्रो पक्ष" भनिएको) लाई यस सामुदायिक वनक्षेत्रभित्रको पूर्व पश्चिम, उत्तर, दक्षिण गरी यती चारकिक्लाभित्रको हेक्टर वन क्षेत्र देहाय बमोजिमका सर्तको अधीनमा रही आयमूलक कार्यक्रम गर्नका लागि यो सम्झौता गरिएको छ । यस सम्झौता कुनै पनि पक्षबाट उल्लङ्घन भएमा समूहको विधान, कार्ययोजना र यही सम्झौतापत्र तथा प्रचलित कानून बमोजिम सहुल्ला बुझाउँला ।

तपसील

१. सामुदायिक वन क्षेत्रभित्र अन्नबाली बाली लगाउन पाइने छैन ।
२. दोश्रो पक्षले तयार गरेको कार्ययोजना बमोजिमको काम निरन्तर दुईवर्ष गर्न नसकेमा वा कार्ययोजना विपरितको कार्य गरेमा त्यस्तो वनक्षेत्र पहिलो पक्षले फिर्ता लिन सक्नेछ । तर फिर्ता लिँदा सफाईको मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।
३. यो सम्झौताको अवधि वर्षको हुनेछ । तर कार्यक्रम सन्तोषजनक भएमा पुनः थप सम्झौता गर्न सकिनेछ ।
४. दोश्रो पक्षले सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नु पर्नेछ र प्रत्येक साधारण सभामा आफ्नो समूहमा भएको काम कारवाही तथा यसका उपलब्धिको जानकारी नियमित रुपमा प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।
५. पहिलो पक्षले समय समयमा दोश्रो पक्षको कामको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सक्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(५३)

६. पहिलो पक्षले वन पैदावारको बिक्री वितरणबाट प्राप्त रकम मध्ये गरिवी न्यूनीकरणका लागि खर्च गर्नुपर्ने रकम मध्येबाट साधारण सभाको निर्णय बमोजिमको दोस्रो पक्षलाई सहयोग रकम उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
७. दोस्रो पक्षले प्रयोग गरेको वनक्षेत्रमा आर्जन भएको वन पैदावार बाहेकको अन्य आय दोस्रो पक्षले उपयोग गर्न पाउनेछ ।
८. यो सम्झौता कार्यान्वयनका क्रममा कुनै विवाद सिर्जना भएमा आपसी सहमतिमा विवाद समाधान गरिनेछ र सहमति कायम नभएमा डिभिजन वन कार्यालयको मध्यस्थतामा विवाद समाधान गरिनेछ ।
९. सम्झौताको अवधि सकिएपछि त्यस्तो वन क्षेत्र सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम व्यवस्थापन हुनेछ ।
१०. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहमा दोस्रो पक्षमा रहेका उपभोक्ताको अधिकार पहिलो पक्षको जस्तै सुरक्षित रहनेछ । विपन्न समूह गठन भएकै कारणले सामुदायिक वनबाट प्राप्त हुने लाभबाट वञ्चित गरिने छैन ।
११. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई अति आवश्यक परी विपन्न समूहलाई दिएको वन फिर्ता लिनु परेमा दोस्रो पक्षको लगानी र उपलब्धिको मूल्याङ्कन गरी न्यायोचित क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।

दोस्रो पक्षको तर्फबाट:-

नाम:

दस्तखत:

पहिलो पक्षको तर्फबाट:-

नाम:

दस्तखत:

इति सम्बत् साल गते रोज शुभम् ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

अनुसूची-३२

(नियम ७६ को उपनियम (६) सँग सम्बन्धित)

गरिबीको रेखामुनिका जनतालाई उपलब्ध गराइने कबुलियती वन कार्ययोजना समावेश हुनुपर्ने विषय

१. परिचय,
२. समूहमा आबद्ध घरधुरी सङ्ख्या तथा समूह सदस्यको नाम,
३. समूहको अध्यक्षको चयन प्रक्रिया,
४. समूहको निर्णय प्रक्रिया र विधि,
५. कबुलियती वनको रूपमा लिन चाहेको स्थान, क्षेत्रफल र चार किल्ला,
६. वन व्यवस्थापनको उद्देश्य,
७. विपन्न वर्गमा पुग्न सक्ने योगदान,
८. कबुलियती वनको अवधि,
९. उत्पादन गरिने वन पैदावारको किसिम र तिनको उपयोग सम्बन्धी वन विकासको कार्ययोजना,
१०. कबुलियती वनक्षेत्रभित्र कुनै किसिमको कृषि वन प्रणाली अवलम्बन गरिने भए सोको विवरण,
११. प्राप्त वन पैदावार र लाभको उपयोग सम्बन्धी व्यवस्था
१२. कबुलियती वनको अवधि समाप्त भए पश्चात वनको संरक्षणको व्यवस्था,
१३. अन्य आवश्यक कुरा ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(५५)

अनुसूची-३३

(नियम ७६ को उपनियम (८) सँग सम्बन्धित)

गरीबको रेखामुनीका जनतालाई उपलब्ध गराइने कबुलियती वनको कबुलियतनामाको ढाँचा

..... प्रदेश जिल्ला नगरपालिका/गाउँपालिका
स्थित तर्फबाट अख्तियार प्राप्त म/हामी आगे हाम्रो समूह/समुदायले
दिएको निवेदन र कार्ययोजनामा कारवाही भई निर्णय भए बमोजिम प्रदेश
..... जिल्ला नगरपालिका/गाउँपालिका वडा नं. मा पर्ने पूर्व
पश्चिम, उत्तर र दक्षिण भएको को चार किल्ला भित्रको
..... नाम भएको हेक्टर वनक्षेत्र कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र
नियमावली २०७९ को अधीनमा रही तपसिलका सर्तहरू बमोजिम त्यस्तो क्षेत्रमा
कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ को दफा को उद्देश्यको निमित्त अवधिका
लागि यसैसाथ संलग्न स्वीकृत कार्ययोजना अनुरूप वनको संरक्षण र व्यवस्थापन
गर्ने गरी कबुलियती वन लगाउन मञ्जुर छु भनी खुशी राजीसँग यो कबुलियतनामा
लेखी डिभिजन वन कार्यालय,..... मार्फत वन निर्देशनालयमा पेस गरेको छु। यो
कबुलियत बमोजिमको सर्त पालना नगरेमा कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र
नियमावली, २०८० बमोजिम सहुँला बुझाउँला ।

तपसिल

१. स्वीकृत कबुलियती वन कार्ययोजनामा उल्लेख भए बाहेक अन्य कुनै काम कारवाही गर्ने छैन ।
२. आफुले कबुलियती वन लगाउन पाएको क्षेत्र बाहेक अन्यत्र वन जग्गामा अतिक्रमण वा अन्य कुनै प्रकारले हानी नोक्सानी गर्ने वा गराउने छैन ।
३. यस कबुलियतको अवधि समाप्त भएपछि पुनः सोही कबुलियती वनक्षेत्र नपाएमा सो क्षेत्र प्रदेश सरकारलाई नियमानुसार हस्तान्तरण गर्नेछु ।
४. कबुलियत भएको मितिले तीन महिनाभित्र स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार कार्य प्रारम्भ गर्नेछु । समय समयमा डिभिजन वन कार्यालयले दिउको प्राविधिक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन अनुरूप कार्य गर्नेछु ।
५. कबुलियती वनबाट उत्पादन गरिएको वन पैदावार निकाले पछि कार्ययोजना अनुरूप तत्कालै वृक्षारोपण पुनरुत्थानको व्यवस्था गर्नेछु ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

६. कबुलियती वनमा यो कबुलियत हनुभन्दा अघिदेखि भएका रुख कार्ययोजना बमोजिम डिभिजन वन कार्यालयले प्रचलित ऐन, नियम बमोजिम नहटाएसम्म सुरक्षा, संरक्षण गर्नेछु ।
७. कबुलियती वनको वार्षिक प्रतिवेदन आर्थिक बर्ष समाप्त भएको साठी दिनभित्र डिभिजन वन कार्यालयमा बुझाउनेछु ।
८. कबुलियती वनबाट प्राप्त हुने वन पैदावार ओसारपसार गर्न डिभिजन वन कार्यालयले तोकिएको टाँचा प्रयोग गर्नेछु ।
९. प्रमाणपत्र हराएमा, च्यातिएमा वा नासिएमा पच्चीस रुपैयाँ दस्तूर बुझाई अर्को पट्टा लिन म पट्टावाला मञ्जुर गर्दछु ।

इच्छाएको व्यक्तिको सहीछापः

कबुलियत गर्ने गरिवी रेखामुनीका उपभोक्ताको नाम, थर र वतनः

- १.
- २.
- ३.
- ४.
- ५.
- ६.

इति सम्बत् साल गतेरोज शुभम्

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

अनुसूची-३४

(नियम ७६ को उपनियम (८) सँग सम्बन्धित)

गरिबीका रेखामुनिका जनतालाई उपलब्ध गराइने कबुलियती वनको प्रमाणपत्र

(पट्टा) को ढाँचा

प्रदेश सरकार

..... मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय,

गरिबीको रेखामुनिका जनताको लागि कबुलियती वनको प्रमाणपत्र (पट्टा)

प्रमाणपत्र नम्बर

मिति:

कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ तथा नियमावली, २०८० को अधीनमा रही देहायको प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनक्षेत्रमा स्वीकृत वन कार्ययोजना अनुरूप गरिबी न्यूनीकरण गर्न तथा वनको संरक्षण र विकास हुने गरी आय आर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि यो कबुलियती वनको प्रमाणपत्र दिइएको छः

१. सम्बन्धित समुदायको:

(क) नाम: कबुलियती वन समूह

(ख) ठेगाना:

२. कबुलियती वनको:

(क) प्रदेश जिल्ला गाउँ/नगरपालिका वडा नम्बर

(ख) चार किल्ला:

(ग) नाम:

(घ) क्षेत्रफल:

३. कबुलियती वनको अवधि:

.....
डिभिजनल वन अधिकृत

द्रष्टव्यः

(१) यो प्रमाणपत्र वापत एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।

(२) यो प्रमाणपत्र हराएमा, च्यातिएमा वा नासिएमा अर्को प्रमाणपत्र लिन एक सय रुपैयाँ दस्तुर लाग्नेछ ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(५८)

अनुसूची-६२

(नियम १४८ को उपनियम (६) सँग सम्बन्धित)

उद्योग र प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वनबीचको दुरीको मापदण्ड

प्रदेश सरकार

पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

कोशी प्रदेश, विराटनगर

सि.नं.	उद्योगको किसिम	भौगोलिक क्षेत्र (कि.मी.)		
		उच्च एवम् मध्य पहाडी क्षेत्र	चुरे, भित्री मधेश क्षेत्र	तराई क्षेत्र
१.	फर्निचर			
१.१	१८ इन्चसम्म आरा प्रयोग हुने उद्योग	०.२५	०.२५	०.५
१.२	१८ इन्चदेखि ३५ इन्चसम्म आरा प्रयोग हुने उद्योग	०.२५	०.५	१
१.३	३६ इन्च तथा सोभन्दा बढी साइजको आरा प्रयोग हुने सबै खाले उद्योग (सःमिल समेत)	०.७५	१	१.५
२.	उड सिजनिङ प्लाष्ट, उड ट्रिटमेन्ट प्लाण्ट, भेनियर तथा प्लाइउड, पार्टिकल बोर्ड, कम्पोजिट उड, पार्केटिङ उद्योग	०.५	१	१.५
३.	दाउरा तथा काठ र यस्तै प्रकृतिका कच्चा पदार्थलाई पूर्ण वा आंशिक रूपले प्रयोग गर्ने उद्योग	०.२५	१	१.५

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(५९)

४.	कत्था तथा रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन उद्योग	०.७५	१	१.५
५.	सालसिड तेल, जडीबुटी (हर्बल प्रोडक्ट), हाते कागज, अल्लोका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योग लगायत काठ, जडीबुटी वा अन्य वन पैदावारलाई प्रमुख कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने उद्योग	०.५	१.५	२

द्रष्टव्यः देहाय बमोजिमको वन पैदावारमा आधारित उद्योगकका हकमा दुरी लागू हुने छैन ।

१. इट्टाभट्टा सञ्चालन गर्दा दाउरा प्रयोग नहुने भनी सम्बन्धित निकायबाट प्रमाणित भई आएका उद्योग,
२. औद्योगिक क्षेत्र वा उद्योग ग्रामभित्र सञ्चालन हुने उद्योग ।
३. वन जङ्गलमा कुनै हानी नोक्सानी नपुऱ्याई र काठ, दाउराको प्रयोग नगरी सुगन्धित वनस्पतिबाट तेल निकाल्ने उद्योग ।
तर त्यस्ता उद्योगले डिभिजन वन कार्यालयबाट सहमति लिनु पर्ने ।
४. महानगरपालिका र उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र स्थापना हुने वन पैदावारमा आधारित उद्योग ।
५. डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृतिमा सामुदायिक वन समूहले वन क्षेत्रभित्र वा बाहिर सञ्चालन गर्ने पोर्टेबल सःमिल ।
६. नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्वमा रहने गरी सञ्चालन हुने उद्योग ।
७. यो नियमावली जारी हुनुअघि दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका वन पैदावारमा आधारित उद्योग ।

सामुदायिक वन र कबुलियती वन सम्बन्धी प्रदेश कानूनमा भएको व्यवस्था

(६०)